

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 10 oktober 2022 **de heer Hoekstra** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Buijs.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Kruithof

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 16.29 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Hoekstra. Ik verzoek de griffier om hem en zijn steunverlener binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Hoekstra, en ook u van harte welkom, meneer Buijs, bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen Groningen.

U bent minister van Financiën geweest in het vorige kabinet en in die hoedanigheid ook betrokken geweest bij cruciale besluitvorming over de gaswinning en alle gevolgen, vandaar dat wij u als getuige willen horen. U heeft ervoor gekozen om de eed af te leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Hoekstra de eed af.)

De **voorzitter**:

Dank u wel. U staat onder ede. U mag weer plaatsnemen.

Het verhoor met u wordt afgenomen door mevrouw Tielen en mevrouw Kathmann, en mogelijk heeft mevrouw Kat ook nog enkele vragen.

Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, meneer Hoekstra, u was van oktober 2017 tot januari 2022 minister van Financiën in het derde kabinet-Rutte. In deze periode volgt al snel het besluit om de gaswinning naar nul te brengen. Dat heeft grote effecten op de rijksbegroting, ook omdat er akkoorden moeten komen met Shell en Exxon om de afbouw van de gaswinning mogelijk te maken. Daarnaast worden in deze periode twee akkoorden met de regio gesloten waarmee telkens grote bedragen gemoeid zijn.

Het verhoor bouwen we op rondom drie inhoudelijke blokken, achtereenvolgens: de afbouw van de gaswinning, de overeenkomsten met de regio en de akkoorden met Shell en ExxonMobil.

U wordt op 26 oktober 2017 beëdigd als minister van Financiën. Op welke wijze werd u bij uw aantreden geïnformeerd over het aardgasdossier?

De heer **Hoekstra**:

Het aardgasdossier komt voor in het inwerkdossier. In de periode vlak voor, maar ook vlak na mijn beëdiging vinden er gesprekken plaats met ambtenaren van het ministerie van Financiën. Zij praten mij dan bij over, je zou eigenlijk kunnen zeggen de volle breedte van de portefeuille. Daar komt dus een groot aantal onderwerpen langs die raken aan de rijksbegroting, maar ook aan de thesaurie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: in de volle breedte. Welke aandachtspunten werden daarbij vooral benadrukt?

De heer **Hoekstra**:

Dat gaat in belangrijke mate over het regeerakkoord en de uitkomsten van het regeerakkoord, dat gaat verder over de brexit, en dat gaat ook over de

gaswinning, maar dat is niet een van de grootste onderwerpen. Er komen zo'n tien of vijftien onderwerpen in die periode langs, maar het staat uiteraard ook expliciet genoemd in het inwerkdossier.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En wat specifiek van de gaswinning werd daarbij aan u meegegeven in het begin?

De heer **Hoekstra**:

Wat ik me in ieder geval herinner -- ik weet niet of dat in die gesprekken naar voren is gekomen of in een een-op-eengesprek met een ambtenaar -- is dat een van de onderwerpen die naar voren komen, waar ik naar vraag, is "hoe zit het met het niveau van de winning?", omdat daar natuurlijk veel discussie over is geweest. Daar wordt benoemd, en dat wordt overigens later ook nog op andere plekken bevestigd, dat men in de formatie ook nog gevraagd heeft aan SodM wat een veilig niveau van winnen is. Daaruit is de gedachte naar voren gekomen dat de combinatie van afbouw en vlak winnen veilig zou zijn. Dat is ook hoe het vervolgens in het regeerakkoord terechtkomt. Daarnaast vraag ik over allerlei onderdelen van de rijksbegroting uitleg, dus ik vraag uitleg over de gasinkomsten, maar ook breder, over alle onderdelen die raken aan dit deel van het dossier.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Waren er onderwerpen die u van uw voorganger, minister Dijsselbloem, had meegekregen?

De heer **Hoekstra**:

Nee, maar u moet zich voorstellen dat de overdracht tussen de ene en de andere minister eigenlijk voor het overgrote deel plaatsvindt via de ambtenaren. Zij zijn, zou je kunnen zeggen, het institutionele geheugen. Het overdrachtsgesprek met Dijsselbloem was meer ceremonieel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Oké. Dus u moest zich vooral inwerken op basis van ambtelijk voorbereide dossiers, zoals u net uitlegde.

De heer **Hoekstra**:

Ja, en daarnaast was het bij mij zo, maar ik denk dat dat bij meer mensen zo is, dat op het moment dat je weet dat je zeer waarschijnlijk beëdigd

wordt, je je überhaupt gaat verdiepen in de verschillende onderdelen van de portefeuille.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. U noemde het al, het regeerakkoord. Daarin staat de doelstelling opgenomen om in de kabinetsperiode -- dan hebben we het dus over 2017-2022 of 2021 -- de vraag naar gas met 3 miljard kubieke meter te verminderen, maar wordt de verwachting uitgesproken dat de winning maar 1,5 miljard kubieke meter lager komt te liggen, want op dat moment is het meest recente winningsbesluit 21,6 miljard kubieke meter. Wat vond u van die ambitie, die misschien enigszins beperkt was?

De heer **Hoekstra**:

Ik herinner me wat ik net zei, dat er wel een keer naar voren komt "in hoeverre is dit nu veilig?" en dat daar verwezen wordt naar dat SodM-advies. Dat heb ik overigens later ook nog weleens van Wouter Koolmees gehoord, die als onderhandelaar bij de formatie betrokken was, dat zij bewust in de formatie gevraagd hebben "wat is nou verstandig, hoe doe je dat op een goede manier voor de volgende kabinetsperiode?" en dat men dit daarop baseert. Bij mijn aantreden ... Hoe gaat dat? Op allerlei dossiers krijg je mee hoe de formateurs, of "de mensen die bij de formatie betrokken waren", moet ik zeggen, tot afspraken zijn gekomen. Je vraagt na: hoe zit dat, wat is het waarom achter een aantal zaken? Maar de beslissing is op dat moment natuurlijk genomen, tenzij je zou zeggen: het is zo onverstandig dat het direct anders moet. Dan zou je dat moeten inbrengen. Maar dat speelde hier in ieder geval op dat moment niet, in mijn optiek.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat vond u vanuit financieel oogpunt van die ambitie?

De heer **Hoekstra**:

Ik vond het zeker te rechtvaardigen dat de winning werd afgebouwd. Wat mij opviel aan de getallen, was dat ... Ik had de zes jaar daarvoor in de Eerste Kamer gezeten als financieel woordvoerder en kende dus relatief goed de grootte van de verschillende posten van de rijksbegroting. In eerdere jaren was dat bedrag aan opbrengsten vele miljarden groter. Er zijn momenten geweest dat het om ik geloof wel drie keer zo veel euro's ging. Maar dit was de afspraak en die afspraak was dus fors minder dan op eerdere momenten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In het regeerakkoord staat ook dat na 2021 wellicht een verdere verlaging verwacht wordt. Wat was de achterliggende gedachte daarachter?

De heer **Hoekstra**:

Dat is dan nog vooral met onzekerheid omgeven. Mijn indruk is niet dat we op dat moment daar nog lang over gepraat hebben. U heeft ook dat inwerk dossier gezien. Dat beslaat ik denk bijna 100 pagina's, vele tientallen pagina's. Je probeert dat allemaal zo snel mogelijk tot je te nemen en wat het meest in het oog springt, daar vraag je natuurlijk naar en daar vraag je ook op door. Maar het is niet zo dat we op dat moment volop de gelegenheid hebben om de diepte in te gaan op alle onderdelen van het gasdossier.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Betekent dat dat u met name naar de eerste vier jaar gekeken hebt als het gaat om de veiligheid, het aantal kubieke meters en de financiële aspecten daarvan?

De heer **Hoekstra**:

Ja, maar u moet zich voorstellen dat in die inwerkperiode ... Ten eerste kwamen er op twee dagen een paar uur ambtenaren bij mij thuis over de vloer om mij bij te praten op de dossiers. Daar speelde dit dossier echt maar een beperkte rol. Vervolgens hebben we om en nabij de overgang naar het nieuwe kabinet nog een aantal sessies gehad, ook buiten het ministerie, want dan ben je natuurlijk nog niet formeel in functie. Daar hebben het zeker ook over gas gehad en over hoe dat zat in de techniek, want dat wilde ik ook weten. Maar het is niet zo, daar moet ik ook eerlijk over zijn, dat dat toen een hele prominente plaats innam in de briefing die de ambtenaren mij gaven.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Vanaf wanneer was u ervan overtuigd dat het regeerakkoord opengebroken moest worden vanwege lagere gasbaten?

De heer **Hoekstra**:

U bedoelt wanneer we tot het besluit komen om uiteindelijk überhaupt zo snel mogelijk de kraan dicht te draaien?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nou, niet precies het besluit; daar gaan we het zeker nog over hebben.

Vanaf wanneer was ú ervan overtuigd dat het regeerakkoord weer opengebroken moest worden?

De heer **Hoekstra**:

Ik krijg een telefoontje begin januari van Eric Wiebes. Dat is vlak is na die heftige beving in Zeerijp. Ik denk dat dat veel mensen aan het denken heeft gezet, maar Wiebes evident het meest. Wat hij dan doet, en daar verdient hij echt waardering voor: hij komt dan zelf tot de conclusie dat de weg die ons net aangetreden kabinet is ingeslagen en ook voorgaande kabinetten zijn ingeslagen, eigenlijk geen haalbare weg meer is, namelijk de weg ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We gaan het daar zo over hebben, maar toen u dat telefoontje van minister Wiebes kreeg, wist u: oké, dat coalitieakkoord moeten we nu gaan openbreken, want dit heeft consequenties.

De heer **Hoekstra**:

Hij belt mij op en zegt tegen mij: volgens mij moeten we het roer echt omgooien. Zijn waarneming was: dit is niet meer houdbaar. Dat gesprek is natuurlijk niet conclusief. Hij zegt: dit is hoe ik er nu naar kijk. Maar het zet mij wel meteen aan het denken. In dat gesprek komen wij al wel tot de afspraak: laten we dit verder gaan uitwerken. Het resoneert bij mij, omdat ik ook al vanuit de periode in de Eerste Kamer, door een fractielid dat uit Groningen kwam en ook door krantenberichten, wel degelijk wist hoezeer dit drukte op de provincie en hoe groot de pijn was. Wiebes zegt dan: laten we een heel andere route gaan onderzoeken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat betekent voor u: openbreken. Daar gaan we het zo over hebben.

De heer **Hoekstra**:

Dat komt pas later, want dat is een van de consequenties ervan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja. En ik wil nu even met u naar 7 december 2017, want dan stuurt minister Wiebes een Kamerbrief waarin hij aangeeft dat een van de mogelijkheden om de toekomstige gaswinning te verminderen de bouw van een stikstofinstallatie in Zuidbroek betreft. Was u in december 2017 voorstander van die stikstoffabriek?

De heer **Hoekstra**:

Dat wordt dan als een van de opties genoemd. Wat mij dan duidelijk wordt, is dat men daar op Financiën, overigens al langer, ook in de vorige kabinetsperiode, niet enthousiast over is, omdat men niet overtuigd is van de toegevoegde waarde van zo'n tussenstap, van die stikstoffabriek. Uiteindelijk trekken we daar in die periode geen conclusie over. Dat hoeft ook niet, dat is een van de opties. Later laat ik me ook overtuigen door Wiebes dat dat wél verstandig is, juist in de transformatie en in de totale afbouw van de winning.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Kunt u er iets meer woorden aan wijden waarom het ministerie van Financiën van mening verandert en dan toch voor is?

De heer **Hoekstra**:

Dan hebben we het over nog een halfjaar later. In de historie: in het vorige kabinet, dus in Rutte II, is er ook over gesproken en toen was Financiën, ook de minister van Financiën, daar niet enthousiast over, ik meen omdat men zich afvroeg of het überhaupt nodig was en ook of het wel zou kunnen renderen. Dat verandert natuurlijk totaal op het moment dat je besluit helemaal naar nul te gaan, want dan kom je echt in heel ander vaarwater terecht. Dat betekent dat we uiteindelijk -- dat is overigens ook nog wel met mitsen en maren omgeven, want het heeft nog een hele tijd geduurd voordat die stikstoffabriek is afgebouwd -- tot een andere conclusie komen in ik denk mei, juni 2018.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op 16 maart 2018 geven uw ambtenaren aan dat er twee risico's zijn aan de bouw van de stikstoffabriek. Eén, de kosten kunnen wellicht niet worden doorberekend in de tarieven en twee, de Autoriteit Consument & Markt kan de investeringen kwalificeren als "efficiënt" en dit zou dan leiden tot een afwaardering. Om deze risico's tegen te gaan, wordt de Gaswet gewijzigd, waardoor GTS een wettelijke taak krijgt bij het minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld. Hierdoor wordt uiteindelijk in oktober 2018 pas na de wetswijziging het investeringsvoorstel van GTS door u getekend. In hoeverre waren deze aanpassingen van de regelgeving noodzakelijk?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij is het zo dat je om te kunnen verrekenen De gedachte is dat

je uiteindelijk de kosten verrekent in de tarieven en dat je, als je dat wilt doen, dan ook het wettelijk kader moet aanpassen. Het gaat om een bedrag ... Het is een vrij grote bandbreedte -- het staat in de stukken -- variërend van ik geloof 500 miljoen tot 1,1 of 1,2 miljard, en de meeste inschattingen gaan uit van ongeveer 800 miljoen, aan kosten. Wat ik overtuigend vind, is dat Wiebes zegt: kijk, als wij zo snel mogelijk willen afschalen en misschien nog wel sneller willen gaan dan het pad waarvan we in februari, maart denken dat het realistisch is, dan moeten we extra flexibiliteit creëren. Dat betekent dat je op het moment dat je de kraan dichtdraait, ook Nederlandse gebruikers, die op laagcalorisch gas zitten, sneller moet kunnen overschakelen op hoogcalorisch gas uit het buitenland, en daar heb je die stikstoffabriek voor nodig. Dat vind ik ook een verstandige gedachte. Dan gaat het ook niet om de laatste euro, dan gaat het erom: heb je die flexibiliteit straks mogelijk heel hard nodig?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Uw ambtenaren schrijven dat u tijdens de ministerraad van 29 maart 2018 hebt aangegeven dat indien de kosten niet worden verwerkt in de gastarieven, de kosten van de bouw van een stikstoffabriek moeten worden opgevangen binnen het uitgavenplafond en voor rekening van het kabinet komen. Heeft uw pleidooi om de kosten te verwerken in de tarieven ertoe geleid dat bepaalde ministers hun mening over de bouw wijzigden?

De heer **Hoekstra**:

Nee, dat is niet mijn indruk. Bovendien, het is dan helder dat het jaren zal duren voordat die fabriek er komt en het gaat weliswaar om veel geld, maar 800 miljoen over een wat langere periode is op de rijksbegroting nou ook weer niet zo'n formidabel bedrag dat dat een grote discussie is. De discussie in het kabinet gaat eigenlijk veel meer over de hoofdlijn, dus over het terugdraaien van de kraan. Dat is iets waar met name Wiebes en ik dan al langer mee bezig zijn, waar wij ook echt van overtuigd raken in januari, februari, maart en daar overigens minister-president Rutte ook in meenemen, maar de rest van het kabinet heeft daarin een achterstand. Daar begint het gesprek dat Wiebes en ik in januari hebben, op een later moment.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op welke manier zijn de kosten van de bouw uiteindelijk gedekt?

De heer **Hoekstra**:

Die zijn volgens mij versleuteld in de tarieven en dat wordt over een aantal

jaar uitgesmeerd. Nogmaals, honderden miljoenen is altijd veel geld, maar als je kijkt naar het totaal aan tarieven dat we met elkaar aan gas betalen, is dat eerlijk gezegd, zeker over meerdere jaren, heel beperkt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik wou nog even met u terug naar december 2017. U had het al over die stikstoffabriek en noemde een aantal argumenten. Maar we hebben het over december 2017. Wat was nou de reden dat het ministerie toen voorstander was?

De heer **Hoekstra**:

In 2017 was het ministerie tegenstander.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We lezen inderdaad dat in 2016 en 2017 Financiën geen voorstander is, maar minister Wiebes stuurt op 7 december 2017 een Kamerbrief waarin staat dat het zeker wel een van de opties is. Maar ik hoor u zeggen dat dat niet met instemming van Financiën was.

De heer **Hoekstra**:

Nee, het zit in mijn herinnering net wat anders. Eerder heeft men gekeken naar de toegevoegde waarde van zo'n stikstoffabriek. Daarvan wordt mij duidelijk, ook in december van 2017, dat men historisch gezien -- misschien mag ik het zo formuleren -- niet enthousiast is. Ook de vorige minister van Financiën heeft daarvan gezegd dat hij daar de toegevoegde waarde onvoldoende van inzag. Die discussie wordt op dat moment in december niet beslecht. Het is een optie. Overigens zie je ook dat die discussie van december, ook de discussie die wij intern op Financiën hebben, in januari en februari van het volgende jaar, van 2018, totaal achterhaald raakt, want dan besluiten we om de kraan dicht te doen en gaan we echt een fundamenteel andere weg in.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat is inderdaad in 2018. U zegt: in 2017 waren wij er nog niet van overtuigd, maar gaf Economische Zaken gewoon aan dat het een van de opties was.

De heer **Hoekstra**:

Het was een van de opties en zoals ik het me herinner, is het iets waarvan wij zeggen: met alle mitsen en maren die er misschien aan meerdere

varianten zitten, is dit niet het moment om dat nu definitief te beslechten. Het was duidelijk dat Financiën er historisch niet enthousiast over was, maar alles verandert natuurlijk op het moment dat we besluiten dat omwille van de veiligheid de kraan gewoon dicht moet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar komen we straks op. Ik was vooral even nieuwsgierig naar wat er in december 2017 was, maar dat heeft u nu toegelicht. We hadden het net al even over 2018, over de ombouw van industriële grootverbruikers. In een ambtelijke nota, waar mijn collega Kathmann net ook aan refereerde, staat dat GTS naast de investering in de bouw van een stikstoffabriek ook wil investeren in de ombouw van grootindustrieën. Later, in de zomer van 2019, geeft GTS in verschillende brieven aan minister Wiebes van Economische Zaken aan dat het effect van ombouw nihil is geworden doordat de ombouw pas in 2022 gereed kan zijn en er op dat moment al andere maatregelen zijn die zorgen voor volumereductie. Wanneer was voor u bekend dat die ombouw eigenlijk geen effect meer had?

De heer **Hoekstra**:

Het is de vraag of die inschatting van Gasunie klopt. Zij schrijven mij ook een brief. Zij schrijven mij ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wanneer schrijven zij u een brief?

De heer **Hoekstra**:

Ik zou het moeten checken, volgens mij is het in mei 2020, in ieder geval ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nog weer later.

De heer **Hoekstra**:

Wat zegt u?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nog weer later in de tijd.

De heer **Hoekstra**:

Nog weer later. Ik heb die brief ook nog weer gelezen en daar staat één paragraaf in waarin men zegt dat men verwacht dat de toegevoegde waarde daarvan nihil is. Zo staat het er volgens mij letterlijk in.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Een jaar daarvoor hebben ze dat ook al aan minister Wiebes laten weten.

De heer **Hoekstra**:

Ik meen dat ze die brief in mei 2020 ook naar mij sturen. Dan vraag ik dat na, maar EZK ziet dat echt anders. Daar verwacht men dat je wel degelijk ik geloof 2,3 miljard extra aan conversie zou kunnen doen, maar daar komt bij dat de aannames in de brief van Gasunie, ook als je nu terugkijkt, behoorlijk optimistisch zijn, want men gaat er daarbij van uit dat al die onderdelen die we tot dat moment gepland hebben, allemaal binnen de tijd gerealiseerd zullen worden. Nou ja, dat is in ieder geval niet gebleken, ook niet ten aanzien van de stikstoffabriek overigens. Wij wegen dat dan nog een keer op Financiën, maar uiteindelijk besluiten we om, ook weer EZK gehoord hebbend, toch daarmee door te gaan, in plaats van daar halverwege van af te zien.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Dus u zegt: vanaf 2020 weet ik in ieder geval dat de effecten van ombouw minder groot zijn dan we ingeschat hadden.

De heer **Hoekstra**:

Nou, ik zou denken dat het toch net anders is. Gasunie is daar kritisch over. EZK zegt: het is wel degelijk het geval. En EZK zegt daarbij, en dat wordt voor een deel ook door Financiën beaamd, dat men nog steeds niet helemaal getrouwd is met de stikstoffabriek, maar ook ziet dat de argumentatie van Gasunie in die brief wel wat aan de optimistische kant is. Wij zijn bovendien al een heel eind onderweg met die stikstoffabriek, dus ik vind het ook echt te rechtvaardigen dat EZK dan zegt -- ik laat dat op Financiën nog een keer navragen, "hebben we een reden om het roer hierop om te gooien?", en dan zeggen ze nee -- door te gaan op de ingeslagen weg.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar was het u bekend dat Economische Zaken al eerder dan 2020 brieven kreeg van GTS over die ombouw?

De heer **Hoekstra**:

Daar heb ik geen kopie van gehad. Het is wel zo dat er af en toe gesprekken waren over: hoe gaat die voortgang nou? Dat bijvoorbeeld dit stuk naast bijvoorbeeld de versterking minder snel ging dan gewenst, was wel duidelijk, dat kwam ook in gesprekken met de ambtenaren terecht. Maar ik meen dat

de eerste keer dat ik daar echt van hoor, dat zij daar zo expliciet anders in zitten dan EZK, is bij die brief van mei 2020.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Juli.

De heer **Hoekstra**:
Juni 2020, dacht ik.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Die wordt, als ik het goed begrijp, aan u als aandeelhouder van Gasunie geschreven, want u moet ook akkoord geven op investeringen die groter zijn dan 100 miljoen euro. Heeft u naar aanleiding van de brief die ze op 21 juli 2020 aan u sturen ook contact gezocht met GTS over het doel van de investeringen en de investeringen?

De heer **Hoekstra**:
Nee, niet over dit specifieke punt. Mei-juni is natuurlijk een periode die ook bij mij op het ministerie vol in het teken staat van alles wat met corona te maken heeft. Ik weet wel dat ik hier ambtelijk contact over heb gehad. Er is volgens mij ook een stuk dat u heeft waarin nog een advies aan mij wordt gegeven. Uiteindelijk besluiten wij op Financiën, alles afwegend, Economische Zaken te volgen. Er is wel op andere momenten contact met Gasunie. Ik leg een keer een werkbezoek af in de Rotterdamse haven en helemaal aan het begin, ik denk in december of januari van het eerste jaar, heb ik contact met Gasunie over een voorstel voor een buitenlandse investering die zij in mijn optiek op hele korte termijn willen doen waar ik niet enthousiast over ben. Maar dat gaat over het buitenland, dat gaat over Griekenland en aanpalende landen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
U baseert uw afwegingen vooral op de contacten met Economische Zaken en niet op die met GTS als het gaat om de informatie over deze investering.

De heer **Hoekstra**:
En met Financiën, want binnen Financiën zit zowel de expertise die de budgettaire kant kan meewegen en het stuk dat gelieerd is aan EZK, zou je kunnen zeggen, maar ook staatsdeelnemingen, waar men contact heeft met deze staatsdeelneming. Ik krijg van Financiën niet de indicatie van: ze

hebben groot gelijk, hier moeten we morgen met EZK over praten. Eigenlijk is de reactie: laten we het maar op deze manier doen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik zei al, het is een investering van meer dan 100 miljoen, waar u dus akkoord voor moet geven. In oktober 2020 wordt het investeringsvoorstel van 163 miljoen euro door Financiën ondertekend. Daar zit een ambtelijke beslisnota bij waarin onder andere staat: "Niet door laten gaan van deze investering is mede daarom, mede vanwege de politieke dimensie, geen optie." Welke politieke dimensie wordt daar bedoeld?

De heer **Hoekstra**:

Dat is door een ambtenaar geschreven, dus dan zou ik in haar of in zijn hoofd moeten kruipen. Ik vermoed dat men dacht: we moeten door op de hoofdweg van de veiligheid en het dichtdraaien van de kraan en ook als dit dan misschien iets minder efficiënt is dan eerder gehoopt, gaan we er toch mee door. Dat is overigens ook de lijn die ik steeds op Financiën heb uitgedragen, dat als je echt de veiligheid voorop wilt stellen, dat dan ook consequenties moet hebben voor dit soort secundaire beslissingen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. De argumentatie van Economische Zaken is daarbij leidend en dan is die investering ook gelegitimeerd om te doen.

De heer **Hoekstra**:

Natuurlijk is het niet zwart-wit, natuurlijk kijkt het ministerie van Financiën ook mee naar hoe zo'n investeringsbeslissing van Gasunie in elkaar zit. Het is ook logisch dat men dat vanuit de staatsdeelnemingen, vanuit de Thesaurie, doet. Maar alles afwegend is de hoofdroute wel: we gaan alles op alles zetten om de kraan zo snel mogelijk dicht te draaien en bij voorkeur ook sneller dan volgens het pad dat we gekozen hebben in 2018.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was de belangrijkste reden dan, als ik het op een andere manier mag vragen, om akkoord te gaan met deze investering?

De heer **Hoekstra**:

Dan zou ik de specifieke notitie moeten zien, maar de conclusie was, ik meen ook van ambtelijk Financiën, ik denk van beide kanten van het huis, dat dit een te rechtvaardigen beslissing was, niet alleen omwille van de transitie die

wij versneld wilden doorvoeren, maar ook omdat je dat vanwege verstandig investeringsbeleid best kon billijken. Anders had het er ook echt anders gestaan, want de advisering naar mij toe, en dat is alleen maar heel goed, was vaak heel helder. Als men had gevonden "je moet het eigenlijk niet doen", dan zou men dat zeker gezegd of opgeschreven hebben.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder, dank.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het kabinet besluit op 29 maart 2018 de gaswinning af te bouwen en te beëindigen. Vanaf begin 2018 wordt hierover gesproken. U zei aan het begin van het verhoor dat er bij de formatie nog expliciet is gevraagd wat nou een veilige winning is. Eigenlijk binnen een kwartaal gaan ministers daaraan sleutelen. Hoe verhoudt zich dat tot elkaar?

De heer **Hoekstra**:

Dat is natuurlijk niet gebruikelijk. Aan de ene kant verandert de wereld onmiddellijk en trekt zich maar heel weinig aan van het regeerakkoord. Dan heb je ook de taak en de plicht als kabinet om je te verhouden tot de werkelijkheid en niet tot afspraken. Aan de andere kant zijn die afspraken natuurlijk wel mede leidend voor hoe je beleid vormgeeft. Wat ik echt zeer te prijzen vind, is dat Wiebes dan de eerste is die tot de conclusie komt: de weg die wij hebben gekozen met het vorige kabinet maar ook weer met dit kabinet, namelijk toch eigenlijk min of meer doorgaan met gas uit de grond halen, en dan misschien een beetje minder of een beetje meer afbouw maar in principe wel doorgaan en dan kijken of we de schade kunnen vergoeden en uiteraard versterken waar dat nodig is, is geen begaanbare weg meer. Dat is eigenlijk zijn conclusie en daar neemt hij mij in mee na een gesprek ik denk al in de week na de beving in Zeerijp.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus het is niet zo dat u dan denkt: nou, minister Wiebes, we hebben het nog expliciet gevraagd drie maanden hiervoor, we hebben vastgesteld wat veilige winning is; we moeten het eerst maar 'ns even aankijken.

De heer **Hoekstra**:

Nee. Ik herinner me echt nog van dat eerste gesprek ... Dat is natuurlijk niet een gesprek waarin je ja zegt of waarin je precies weet hoe het gaat aflopen. Wat ook in mijn hoofd zit, is: opnieuw ellende, opnieuw een ramp voor de

provincie. Wiebes verbindt daar, nogmaals, echt volslagen terecht, en hij is de eerste die dit doet, de conclusie aan: we moeten gewoon het roer omgooien, we moeten dan geen discussie hebben over misschien nog een beetje winnen; nee, we moeten een andere weg inslaan en dat betekent dat we die kraan zo snel mogelijk gaan dichtdoen, want als je zegt en vindt dat de veiligheid op één staat, dan moet die ook echt op één komen te staan. Daar vinden we elkaar vrij snel op en dan gaan we ook langs die weg verder, maar dat is natuurlijk niet in dat eerste gesprek -- dat is een telefoongesprek geweest van ik denk 20 of 30 minuten -- in die eerste week of anderhalve week na Zeerijp. Dan overzien we vanzelfsprekend nog niet alle consequenties.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Veiligheid wordt eigenlijk helemaal op nummer één gezet. Ik kan me wel voorstellen dat, ook al opereer je dan uit het oogpunt van veiligheid, er toch problemen worden gezien met de rijksbegroting. Welke problemen zijn dat op dat moment?

De heer **Hoekstra**:

Wat ik op het ministerie zeg, waar men, totdat je anders beslist, leeft bij het regeerakkoord, is dat wat mij betreft de volgorde als volgt zou moeten zijn: op één de veiligheid, op twee de leveringszekerheid en op drie de financiën. En als er dan dingen zijn aan de financiën die je anders moet organiseren, heb je dat uiteraard te doen. Het is ook volslagen terecht dat zij mij daarover informeren. Maar dat is de volgorde die je moet aanhouden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat is dan de volgorde, maar ik kan me voorstellen -- het is nogal wat, de gasbaten hebben heel veel voor Nederland betekend -- dat het een ingewikkelde klus is. Voor wat voor klus sta je dan? Welke moeilijke opgave voorzag u voor de rijksbegroting op dat moment?

De heer **Hoekstra**:

Natuurlijk heeft dat ... Misschien zo meteen ook nog een opmerking over wat het voor Nederland betekend heeft. Daar mag ik misschien later op terugkomen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Daar komen we later op terug.

De heer **Hoekstra**:

Natuurlijk heeft dat gevolgen. Tegelijkertijd, als je kijkt naar hoeveel de gasbaten op dat moment nog leveren aan de rijksbegroting, dan is dat twee derde procent per jaar, dus minder dan 1%. Dat gaat om een bedrag van ongeveer 2 miljard op een rijksbegroting van ongeveer 300 miljard. Dat is dus wel veel geld, en daar moet je wat mee, want onder het zogenaamde uitgavenkader moet je, als je beleidsmatig veranderingen aanbrengt, dat geld ergens anders vandaan halen. Maar het heeft ook niet meer de omvang van vijf of tien jaar eerder, waarbij de begroting veel kleiner is en de gasbaten het dubbele of het drie- of vierdubbele zijn van die in 2018. Daar moeten we dus een oplossing voor verzinnen en dat lukt dan eerlijk gezegd, hoewel er wel degelijk ook vraagtekens en zorgen zijn bij het kabinet, vrij makkelijk, ten eerste omdat het bedrag toch relatief beperkt is en ten tweede omdat we dan een aantal meevallers hebben op de begroting in het voorjaar van 2018 bij met name VWS en SZW, en dan kan het geld zonder bezuinigingen worden ingepast.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar er zit natuurlijk nog een moeilijkheid op het gasdossier, en dat is die versterkingsopgave.

De heer **Hoekstra**:

Zeker.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat zijn eigenlijk twee dingen die spelen, de baten en de versterkingsopgave, die nogal van invloed zijn op de rijksbegroting. Werd op dat moment een koppeling gemaakt tussen het beëindigen van de gaswinning en de kleinere versterkingsopgave?

De heer **Hoekstra**:

Nee. Het is belangrijk om dat echt heel helder te zeggen. Er is op geen enkel moment een koppeling gemaakt of een voorwaardelijkheid, een budgettair maximum of zo, of een doelstelling aangebracht. Het was wel zo dat de gedachte bij Economische Zaken was, en daarna overigens ook breder, ook bij Financiën, dat als je stopt met winnen, je daarmee de oorzaak van het probleem, de oorzaak van de aardbevingen, wegneemt en dat je dan vervolgens in ieder geval een deel van de bevingen niet meer zult hebben en ook een deel van de versterkingen, en dan met name toekomstige versterkingen, wellicht niet meer zou hoeven doen en dat dat ook helpt,

want die versterking gaat lang niet snel genoeg. Er is al een enorm stuwmeer aan het ontstaan. Het is ook een operatie die, zoals elke verbouwing, zeer ingrijpend is en uiteraard kost het ook geld. Maar er is nooit een koppeling gelegd -- dat is echt belangrijk om te benadrukken -- tussen het een en het ander. De verwachting is wel dat als je zo snel als wij van plan zijn de kraan zal dichtdraaien, dat uiteindelijk tot minder bevingen leidt en dat daar een effect van zal zijn dat je minder hoeft te versterken; zo gaat het wel.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik hoor heel goed wat u zegt, maar toch kom ik op veel plekken tegen dat die koppeling wel gemaakt wordt en dat er zeker zorgen zijn. Dat blijkt ook uit een nota van Algemene Zaken: "Als uit onderzoek blijkt dat er nog steeds veiligheidsrisico's blijven bestaan, kan de keuze voor 0 er een zijn waar het kabinet spijt van krijgt."

De heer **Hoekstra**:

Dat is een notitie van Algemene Zaken die ik niet ken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar zo kom ik er op meerdere ministeries meerdere tegen of in discussies tussen ministeries, tussen collega-ministers. Ik bedoel niet te zeggen dat het besluit niet is genomen vanuit het oogpunt van veiligheid, maar wij komen wel degelijk tegen dat er werd nagedacht over: hé, als wij naar nul gaan, wordt die versterkingsopgave kleiner en los van dat dat misschien een wenselijke situatie is, heeft dat wel degelijk ook consequenties voor de rijksbegroting en daar zijn we stiekem eigenlijk wel blij mee.

De heer **Hoekstra**:

Dat je, als je de oorzaak weghaalt, misschien minder kwalijke gevolgen hebt, vind ik ook een logische gedachte, vanzelfsprekend op EZK, ook omdat men daar heel goed zag hoe groot het stuwmeer was aan nog te versterken huizen en hoe ingrijpend het überhaupt voor mensen is als na alle ellende het huis wordt versterkt ... Op Financiën werd er natuurlijk ook naar het geld gekeken. Dat ziet u nadrukkelijk ook in de stukken terug. We hebben de keuze om de veiligheid te laten prevaleren boven het geld heel bewust gemaakt. Als het anders zou zijn geweest, waren we natuurlijk nooit op deze hoofdroute uitgekomen. Niet voor niets hebben Wiebes en ik gezegd tegen het hele kabinet in dat eerste kwartaal: als we omdat het technisch mogelijk is, de kraan sneller kunnen terugdraaien dan we nu denken, dan gaan we dat

doen, dan gaan we die mogelijkheid aangrijpen en dan gaan we vervolgens het gesprek met elkaar aan over de budgettaire verwerking, maar we gaan het niet andersom doen, we gaan niet omwille van het geld, omwille van de rijksfinanciën, de kraan alsnog langer openlaten. Dat vind ik nog steeds een hele verstandige keuze die we toen gemaakt hebben.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik heb nog een aantal vragen over de berekeningen die we tegenkomen. We lezen dat uw ambtenaren in eerste instantie behoorlijk kritisch zijn over het voorstel om de gaswinning te beëindigen en ook de versterkingsopgave te verkleinen. Deelden ze hun kritiek met u?

De heer **Hoekstra**:

Ja, en ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat vertelden ze daarover?

De heer **Hoekstra**:

... wat ik ook goed begrijp, is dat ... Ik meen dat ik het telefoongesprek met Wiebes ook heb teruggekoppeld op Financiën en heb gezegd dat ik dat gesprek had gehad en dat ik me zeer wel kon voorstellen dat we echt een andere weg in moesten slaan. Dat kan ik niet meer helemaal reproduceren, maar ik vermoed dat Wiebes en ik allebei in dat telefoongesprek hebben afgesproken dat we aan onze respectievelijke ministeries zouden vragen om bij elkaar te gaan zitten en deze gedachte nader uit te werken. Dat men zoals u collega net vroeg, met de inkt van het regeerakkoord die nauwelijks droog is, met een minister die net in zijn eerste paar maanden zit en met een traditie van jarenlang juist doorgaan met winnen, daar vraagtekens bij heeft, ook naar mij toe, en zegt "is dat nou verstandig?", begrijp ik op zichzelf wel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat voor kritiekpunten hadden ze dan?

De heer **Hoekstra**:

Nou, allereerst de vraag: is dat nou een verstandige nieuwe hoofdroute? Ik, geïnspireerd door Wiebes, maar het gold overigens ook voor Rutte, wij vonden echt dat dit de keuze zou moeten zijn en dat we de consequenties van die keuze, ook in financiële zin, vervolgens voor lief moesten nemen.

Natuurlijk moet je dan dat geld inpassen en natuurlijk zijn er nog allerlei vragen, maar de gedachte -- nou goed, dat heeft u ook teruggevonden in al die notities en de handgeschreven dingen die ik erop heb gezet -- was echt: één veiligheid, twee leveringszekerheid en drie de financiën -- niet onbelangrijk, maar het mag niet in de weg staan aan zo snel mogelijk de kraan dichtdoen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We lezen wel dat uw ambtenaren later de koppeling tussen aan de ene kant de gaswinning omlaag brengen naar nul en aan de andere kant de versterkingsopgave wel gunstig vonden. Kunt u verklaren waarom?

De heer **Hoekstra**:

Nee, maar natuurlijk vindt men dat in financiële zin ... Als je die oorzaak wegneemt, waardoor je ook minder te versterken hebt en dat miljoenen of miljarden zou schelen, dan vindt vanzelfsprekend het ministerie van Financiën, maar overigens ook andere ministeries, ook ik -- ik heb dat ook gezegd, in de stukken en ook in de ministerraad -- met alle doffe ellende die dan al speelt, dat goed nieuws, want dat hoeft dan niet. Alleen, het mag nooit gaan ten koste van huizen die wel degelijk versterkt zouden worden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want wat wist u op dat moment van de aard en de omvang van de versterking?

De heer **Hoekstra**:

Dat heeft Wouter Raab volgens mij ook gezegd: de aantallen fluctueerden enorm, zowel het totale bedrag -- soms ging het over een paar miljard, er is op een gegeven moment 16 miljard gezegd of 15,8 miljard -- als het bedrag per huis en het aantal huizen. Overigens, het klopt wat u net zei, dat ambtenaren aangeven dat het misschien wel zo is dat je minder hoeft te versterken. Maar er is ook een notitie, ik geloof van maart of april, waarin zij zeggen dat het nog maar de vraag is of je uiteindelijk minder hoeft te versterken. Uiteindelijk schrijft Wiebes dan in een Kamerbrief -- dat vind ik ook verstandig -- dat we nader onderzoek zouden moeten doen naar of er gevolgen zijn en hoe groot die gevolgen zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: de cijfers veranderden eigenlijk voortdurend als het gaat om die

versterkingsopgave. Wat vond u dan van de berekeningen die er werden gemaakt op uw ministerie?

De heer **Hoekstra**:

Als getallen zo sterk fluctueren, laat dat in ieder geval zien dat je nog niet precies weet wat daar de totale kosten van zijn. Voor de goede orde: er was niemand in het kabinet en ook niemand op Financiën die ook maar bij één huis waar een versterking wel nodig zou zijn, dat in twijfel zou willen trekken. Dat kon overigens ook helemaal niet, want die versterking, met objectieve criteria, lag helemaal niet bij een van de ministeries, dat werd lokaal gedaan. Alleen, stel dat huizen niet meer versterkt hoeven te worden, gewoon omdat dat objectief niet meer nodig is en de bewoners ook zeggen dat het niet meer nodig is, dan moet je ook niet op die weg doorgaan, want dat was een weg die ook vastzat aan het idee dat we nog jarenlang 20 of 21 bcm zouden winnen. Dat vind ik wel te billijken, dat men op EZK, op Financiën en ook in de ministerraad voor dat deel van de argumentatie aandacht vraagt. Dat deed ik zelf trouwens ook.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre kon u in die tijd -- we hebben het over maart 2018 -- die veronderstelling dat er minder versterkt zou hoeven worden, toetsen of baseren op feiten? Hoe bent u daarmee omgegaan?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij vindt de daadwerkelijke toetsing daarna plaats, want Wiebes zet het volgens mij in maart of april ook in een Kamerbrief. Alleen, de gedachte die wij denk ik allemaal kunnen volgen, dat als je de oorzaak wegneemt ... Als er geen oorzakelijk verband zou zijn, waren we nooit op de hoofdroute uitgekomen, en de hoofdroute was nou juist: we gaan ophouden met gas uit de grond halen, want dat leidt tot aardbevingen en dat leidt tot grote schade en ook grote immateriële ellende in Groningen ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt dus: het besluit werd eerst genomen en pas daarna gingen we kijken of de veronderstellingen wel of niet te toetsen waren.

De heer **Hoekstra**:

Nee, want het besluit gaat over wat anders. Het besluit gaat puur over de kraan. Er wordt ook niet een nieuw besluit genomen over de versterking. Er is daar ook geen enkele budgettaire afspraak gemaakt over de versterking in

die periode. Men vindt alleen breed, bij EZK, op Financiën, in het kabinet, het plausibel, men vindt het aannemelijk ... Je moet vanzelfsprekend alles versterken wat er versterkt moet worden, maar dat er op termijn ook minder versterkt hoeft te worden, vindt men aannemelijk. "Maar", zegt men, ook bij mij op Financiën, "dat moeten we dan wel uitzoeken." Ik verwees net naar die notitie die er ook was: er waren ook mensen die zeiden "misschien is dat wel helemaal niet zo, dus laten we het uitzoeken".

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Welke rol hebben die cijfers dan nog gespeeld in het ministerraadbesluit?

De heer **Hoekstra**:

In die ministerraad in maart of april wordt over allerlei aspecten van de winning en het terugdraaien van de kraan gesproken. Collega's hebben vanzelfsprekend ook veel vragen, omdat dit evident een scherpe koerswijziging is ten opzichte van het regeerakkoord. Maar wat we daar ook toelichten, is dat alles wat raakt aan de winning, de rijksbegroting raakt en daarmee potentieel de begroting van andere collega's. Dat is begrijpelijkerwijs toch hun belangrijkste zorg. De kosten voor schade en versterken lopen rechtstreeks in de schuld. Dat klinkt een beetje technisch, maar dat betekent dat de collega's in het kabinet daar eigenlijk nooit voor zullen worden aangeslagen, of het nou een paar miljard meer of minder is. Dus er zijn vragen over het hele dossier, ook over het stuk van schade en versterken en precies het soort suggesties zoals mevrouw Kathmann die net ook deed, maar het een wordt niet verknoopt aan het ander.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar dan nog mijn vraag: wat is dan de rol geweest van de cijfers die wel met de ministerraad worden gedeeld? U zegt: ze veranderden eigenlijk de hele tijd, het was heel moeilijk om echt zicht te krijgen op hoe groot die versterkingsopgave nou was en wat die zou worden. Toch spelen cijfers een rol in de besluitvorming. Kunt u iets meer duiden welke keuze u als minister van Financiën maakt in het delen van dat soort onderliggende cijfers?

De heer **Hoekstra**:

Wat ik verstandig en prudent vind vanuit Wiebes en mijzelf en secundair Rutte, is dat je de ministerraad zo volledig mogelijk probeert te informeren over alle aspecten die hiermee te maken hebben. Dat men ook vragen heeft over schade en versterken, ligt niet alleen voor de hand, maar is ook verstandig, want zij zullen ook willen weten wat de verschillende aspecten

zijn. Je ziet overigens wel in de periode daarna dat die cijfers nog heel erg fluctueren, want eigenlijk gaat het pas daarna, wanneer we besluiten om BZK veel nadrukkelijker hierbij te betrekken, veel vaker over schade en versterken en met name over wat er in operationele zin niet goed gaat. Dus het is het zo adequaat mogelijk informeren van de ministerraad. Overigens, en dat staat ongetwijfeld ook in de notulen, zeggen Wiebes en ik daarvan dat die getallen nog sterk kunnen fluctueren. Maar het staat los van het hoofdbesluit. Het wordt ook door niemand in het kabinet, is mijn herinnering, impliciet gekoppeld aan onze keuze om de kraan dicht te draaien. Overigens is de zorg, en dat lees je ook wel in die ministerraadnotulen terug en dat is ook begrijpelijk ... Collega's op andere departementen zijn, naast dat je allemaal bezorgd bent over dit type enorme problemen, natuurlijk in de eerste plaats ook bezorgd, vragen zich af: heeft een bepaald financieel besluit van de minister van Financiën met een van de collega's ook rechtstreeks gevolgen voor mijn eigen begroting als minister van VWS, van Defensie, van Justitie en Veiligheid? Dat is niet zo als het gaat over schade en versterken. Dat had zo kunnen zijn waar het ging over het terugdraaien van de winning, maar omdat het een beperkt bedrag is en we dat oplossen met ramingsbijstellingen en meevallers, hoeft niemand daarvoor te bezuinigen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Toch ben ik benieuwd wat dan de reden is dat in de aanloop naar het besluit dat op 29 maart wordt genomen in de ministerraad, vooral heel optimistische cijfers worden gedeeld -- zo optimistisch dat de minister van Binnenlandse Zaken van destijds zei: het is allemaal wel heel rooskleurig. Kunt u me iets meer toelichting geven: wat is de reden daarvoor?

De heer **Hoekstra**:

Dat zullen cijfers zijn waarvan Economische Zaken op dat moment heeft gedacht: dit is de best mogelijke inschatting. Alleen, je ziet -- dat viel mij nu ook weer op toen ik me voorbereidde op dit verhoor en dat herinner ik me ook nog goed uit die tijd -- dat er een enorme fluctuatie zit in zowel het totaalbedrag, dat van een paar miljard gaat tot 16 miljard, als in hoeveel je nou nodig hebt per huis en om hoeveel huizen het gaat.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat is duidelijk en ik denk dat u dat goed heeft toegelicht, maar ik ben vooral heel nieuwsgierig naar wat nou de reden is dat vooral het

optimistische scenario, zeg maar, wordt gebruikt in de voorbereiding van het besluit.

De heer **Hoekstra**:

Ik vermoed dat Economische Zaken gewoon geprobeerd heeft Wiebes zo adequaat mogelijk te informeren voorafgaand aan die zitting van de ministerraad. Je ziet overigens daarna, ik denk in mei maar vooral in juni en juli van 2018, dat het ook over veel grotere bedragen gaat en je ziet ook die discussie over de bandbreedte, zeker in interdepartementaal overleg, maar ik meen ook in de ministerraad. Ik heb dus niet de indruk dat men het daar rooskleuriger heeft willen laten voordoen dan het was. Er was wel voortdurend discussie over en er waren ook veel vragen over waar we dit gesprek mee begonnen, waar mevrouw Kathmann mee begon: in hoeverre heeft het naar nul brengen van de winning nou wel of niet effect op de versterking en hoe groot is dat dan?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Meneer Wiebes was hier zojuist ook. Hij zei: zelfs bij een heel optimistische schatting heb je wel echt een financiële opgave. Maar hij zei ook: de onderbouwende cijfers zijn misschien niet zo relevant. Hoe keek u naar die onderbouwende cijfers, in die tijd?

De heer **Hoekstra**:

Ik heb dat stuk van zijn verhoor niet gezien. Hij was overigens altijd aanspreekbaar op: hoe doe je dat nou, dit soort zaken, op een verstandige manier? Wat hij denk ik heeft bedoeld te zeggen is dat wij niet geprobeerd hebben het stuk van het versterken om financiële redenen te beperken. Er is nooit een discussie geweest over huizen die het mogelijk wel nodig zouden hebben, maar waar wij niet voor zouden willen betalen. Integendeel, er bestond heel breed de gedachte: waar dat nodig is gaan wij dat con amore onverkort doen. Alleen ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Had u inzicht in hoe bepaald werd wat nodig was en wat niet?

De heer **Hoekstra**:

Dat is een discussie, en dat ziet u ook in de stukken, in met name de maanden daarna. Natuurlijk, en dat snap ik ook vanuit Financiën, leveren cijfers die, zoals men in jargon zegt, niet stilstaan en zo sterk fluctueren, vragen op en dat leidt dan ook tot gesprekken tussen ambtenaren van

Economische Zaken en Financiën, waarbij Wouter Raab hier ook heeft aangegeven, de directeur van de Inspectie der Rijksfinanciën, dat dat laat zien dat er gewoon nog heel veel in beweging was. Dat zie je overigens ook daarna, want de inschatting nog weer een paar jaar later is ongeveer het midden in die bandbreedte.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus als ik u vraag hoe hard de onderbouwende cijfers waren, wat is dan uw antwoord daarop?

De heer **Hoekstra**:

Die waren verre van spijkerhard op dat moment.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, ja. Wist u dat het HRA-model, dat gebruikt wordt voor het geven van een prioriteit wat betreft de onveiligheid van huizen, alleen maar een soort indicatie was en dat er fysieke inspecties nodig waren om de veiligheid van huizen te kunnen bepalen?

De heer **Hoekstra**:

Zo kritisch als u het nu zegt over dat model, of ik dat toen precies zo scherp had als u het nu zegt, weet ik niet. Maar het was wel duidelijk voor ons dat je, als je daadwerkelijk wil weten wat er aan de hand is, ook moet gaan kijken. Ik herinner me mensen die foto's lieten zien en zeiden: kijk, dit is wat er bovengronds zichtbaar is op de foto, maar die scheur gaat gewoon keihard door in de fundamenteën, dus ik heb wel degelijk een probleem. Daar hadden ze natuurlijk ook groot gelijk in.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was uw indruk toen, rondom dat kabinetsbesluit, over het aantal huizen dat versterkt zou moeten worden?

De heer **Hoekstra**:

Mijn indruk was dat het nog een behoorlijke zoektocht was naar om hoeveel huizen het uiteindelijk zou gaan. Ook keken wij inmiddels -- dat speelde eerlijk gezegd bij mij, maar ook bij minister Ollongren en bij anderen minstens zo sterk -- tegen een enorm operationeel probleem aan. Dat vind ik eerlijk gezegd zelf ... Je kunt van allerlei dingen zeggen dat het een brevet van onvermogen van de overheid in dit dossier was, maar wat natuurlijk echt tenenkrommend is, is dat eerst heel Nederland verdient aan de miljarden en

miljarden die jarenlang uit Groningen komen, het vervolgens veel te lang duurt voordat echt wordt erkend hoe dramatisch de gevolgen zijn voor de provincie en de inwoners, en dat de overheid zich in het laatste stuk -- daar ging het met name over vanaf juni, juli 2018 -- helaas ook een verre van goede uitvoerder toont, en dan zeg ik het voorzichtig. Want het aantal huizen dat versterkt werd, het tempo, liet zien dat je er nog decennia mee bezig zou zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Op het moment dat het besluit moet vallen: wat was uw indruk van de versterkingsopgave in aantallen huizen?

De heer **Hoekstra**:

Dat het om duizenden huizen ging of om tienduizenden huizen. Maar er waren ook mensen op het ministerie die zeiden: misschien moet je wel een heel groot gedeelte van de stad Groningen straks ook doen. Daar waren volgens mij geen concrete berekeningen van, maar er waren ook mensen die zeiden: misschien gaat het straks wel om 100.000 huizen of nog meer. Dat ging dus echt alle kanten uit en de conclusie van Wouter Raab was destijds, maar dat heeft hij hier ook in het verhoor gezegd: dat weten we eigenlijk nog niet goed genoeg. We moeten het doen waar het nodig is en overigens moet je ook het gesprek aan, want het kan alleen in een blok en misschien zijn er wel mensen die zeggen: ik wil liever pas op een veel later moment versterken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Op de ochtend van die ministerraad van 29 maart worden er financiële cijfers aangepast door Economische Zaken en ook rondgestuurd. Daaruit blijkt dat de gasbaten nog lager uitvallen, want in de oude cijfers is ten onrechte uitgegaan van een koud jaar en niet van een gemiddeld jaar. Wat was de invloed van deze nieuwe, op het laatste moment gedeelde cijfers op de besluiten en het besluitvormingsproces?

De heer **Hoekstra**:

Op zich is het goed dat men zo precies, zo accuraat mogelijk cijfers probeert aan te leveren. Tegelijkertijd herinner ik me wel dat men op Financiën het op dat moment wat ingewikkeld vond dat het op een relatief laat moment in het proces was, de ochtend voor de ministerraad. Juist om te zorgen dat je bij grote beslissingen de collega's ook meeneemt en er een ordentelijk besluitvormingsproces is, wil je het liefst dat dit soort informatie, dit soort

stukken helemaal door de ministeriële maar ook de ambtelijke voorportalen gaan, zodat ministers zich op donderdag kunnen voorbereiden op de ministerraad van vrijdag en ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En nu dat niet gebeurd was, wat voor invloed had dat?

De heer **Hoekstra**:

Dat betekent dat je je moet aanpassen. Ik denk dat dit beter was dan dat Economische Zaken zou hebben gezegd: we hebben eigenlijk betere cijfers, maar die zitten er niet in. Maar het was nog beter geweest als je het een week eerder had gehad. Waarom ik aan de ene kant het ongemak begreep dat er op Financiën speelde, maar aan de andere kant ook wel clementie voelde, was dat dit een zeer complex dossier was, met heel veel verschillende aspecten, waar we een fundamenteel andere weg insloegen, politiek, waar we ambtenaren ook in mee te nemen hadden en waar het allemaal onder zeer hoge tijdsdruk moest. Dus met dit type wijzigen had je denk ik ook rekening te houden. Een van de dingen die we dan overigens doen, ik meen naar aanleiding van die vrijdag of kort daarna, wanneer EZK opnieuw denkt dat de kraan misschien sneller terug kan ... Wiebes en ik hebben toen tegen elkaar gezegd: we gaan elke keer dat het kan, elke keer dat de kraan sneller dicht kan en je sneller kan afbouwen, dat onverkort doen, want dat is de afspraak die we gemaakt hebben, maar we gaan dat dan wel één keer per jaar budgettair verwerken, óf bij de augustusbesluitvorming óf in het voorjaar, want dat zorgt ook voor rust in de besluitvorming naar de collega's in het kabinet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik vroeg u: wat was de invloed van die laatstemomentcijfers, noem ik ze maar even, op de ministerraad? U zegt: op mijn departement waren ze niet meteen blij, want al die ambtenaren doen hun best om besluitvorming goed voor te bereiden. Er was al een onderraad geweest. Wat was nou de invloed van deze nieuwe cijfers op de besluitvorming in de ministerraad?

De heer **Hoekstra**:

Mijn herinnering is dat we gewoon het besluit nemen zoals we het willen nemen, dat nieuwe cijfers op zo'n onderwerp in de ochtend natuurlijk tot extra vragen leidt, ook op Financiën en ook bij mij. Tegelijkertijd is het ook weer niet helemaal uniek, het gebeurt vaker dat er een stuk in de ministerraad wordt uitgedeeld en het gebeurt ook vaker dat Financiën zelf

nog in de nacht van donderdag op vrijdag, inclusief de ministers -- dus ikzelf in dit geval en een van de vakministers -- betrokken is bij een wijziging. Uiteindelijk moet prevaleren het zo adequaat mogelijk informeren van de collega's, en daar een discussie over hebben.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
En wat vonden de collega's ervan?

De heer **Hoekstra**:
Het alternatief had kunnen zijn dat je het besluit een week had uitgesteld. Dat had in theorie gekund, dat gebeurt nu soms ook.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Ja, maar wat vonden de collega's ervan?

De heer **Hoekstra**:
Bedoelt u specifiek van de wijziging of van het geheel?

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Van de laatste cijfers, en dan de invloed daarvan op de besluitvorming.

De heer **Hoekstra**:
Ik meen dat in een dossier waar Wiebes en ik en Rutte al langere tijd mee bezig waren, wat echt iets fundamenteel anders betekende, er sowieso vragen waren, ook over deze laatste wijziging. Eerlijk is eerlijk, natuurlijk was het beter geweest als we dat op maandagochtend hadden geweten, want dan hadden we dat kunnen inpassen. Maar uiteindelijk heeft het niet in de weg gestaan van het nemen van, vind ik nog steeds, het juiste besluit op de hoofdroute, op die vrijdag in de ministerraad.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
U zei net: in theorie hadden we het ook een week later kunnen doen. Wat was de reden dat het echt op die ... Het was overigens een donderdag, want het was de donderdag voor het paasweekend, heb ik mij ...

De heer **Hoekstra**:
Dan was het donderdag.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Wat was de reden dat het echt die week moest en niet een week later alsnog met de nieuwe cijfers kon?

De heer **Hoekstra**:

Ik vermoed dat dat ging over het informeren van de Kamer en überhaupt het gewoon zo snel mogelijk willen informeren van het kabinet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat vermoedt u?

De heer **Hoekstra**:

Ja, want ik weet niet waarom we ... Uiteindelijk gaat daar de ministerraad gezamenlijk over of de voorzitter. Als iets tot zo veel vragen leidt, gebeurt het weleens bij een besluit dat er gezegd wordt: we hebben nu een eerste discussie en volgende week komt het terug. Dit onderdeel had iets ongemakkelijks, dat het zo laat kwam, en tegelijkertijd ging de bredere discussie natuurlijk over iets veel fundamentele, die ging over: zijn we het als kabinet erover eens dat we omwille van de veiligheid een andere weg moeten inslaan? Ik vind, ook terugkijkend, het verstandig dat we dit laatste stuk juist nog uitvoerig hebben toegelicht -- we hebben uitgelegd waarom er nog nieuwe cijfers waren vanuit Economische Zaken -- maar niet om die reden de beslissing vooruit hebben geschoven. Dat was anders geweest als collega's in het kabinet hadden gezegd: we willen die cijfers nog beter bekijken, kan het nog een keer terugkomen? Maar dat was niet het geval.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In een notitie van Economische Zaken van 22 maart 2018 ten behoeve van de ministerraad lezen wij: "Er is haast bij het nemen van het besluit de gaswinning zo snel mogelijk te beëindigen, omdat elke vertraging ertoe kan leiden dat volgende batches met te versterken huizen worden vastgesteld en in uitvoering worden genomen en het is zeer moeilijk om dat terug te draaien." Was dit de reden dat op 29 maart al een besluit genomen diende te worden?

De heer **Hoekstra**:

Dat is mij in ieder geval niet bekend. Wat ik mij daar echt van herinner, is -- dat is eigenlijk het gesprek dat we net hadden -- dat er bij EZK, bij Financiën en sowieso in het kabinet, dat er in ultimo over gaat, het glashelder is dat overal waar de versterking nodig is, die moet plaatsvinden, dat ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat heeft u verklaard, dat heb ik al een aantal keren gehoord. Maar ik citeer hier uit een nota van EZ die is gedeeld met andere ministeries. "Er is haast bij het nemen van het besluit", en dan komt de reden: "omdat elke vertraging ertoe kan leiden dat volgende batches met te versterken huizen worden vastgesteld en in uitvoering worden genomen en het is zeer moeilijk om dat terug te draaien." Die andere reden lees ik niet.

De heer **Hoekstra**:

Nee, maar u vraagt of dat de reden is dat het op die donderdag moest, of dat de reden is dat Financiën ermee door wilde, en ik gaf net aan mevrouw Tielen aan dat dit, zoals ik het me herinner, gewoon geagendeerd stond voor die donderdag kennelijk -- ik dacht dat het een vrijdag was -- en ik het verkrijgen van die nieuwe informatie, ook de collega's in het kabinet gehoord hebbend, niet een dwingende reden vind om het te verzetten. Dat had best anders kunnen zijn als anderen het ermee oneens waren geweest. Het zal ongetwijfeld in een notitie van Economische Zaken staan, maar dat heeft verder niet een prominente rol gespeeld, ook niet in de gesprekken die Wiebes en ik, of Wiebes, Rutte en ik, in de weken en maanden daarvoor hebben gehad. Integendeel.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We hebben het al even gehad over die onderraad van 27 maart, waar gesproken wordt over het feit dat bij de besluitvorming veiligheid vooropstaat en financiële belangen van ondergeschikt belang zijn, maar ik blijf erbij dat het toch strijdig lijkt met die notitie die ik lees. Hoe moet je zo'n verschil dan interpreteren?

De heer **Hoekstra**:

U vraagt mij nu naar een notitie van een ander ministerie, van Economische Zaken ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat in the lead is om dit besluit te nemen en ook met onderliggende cijfers komt die rooskleurig zijn.

De heer **Hoekstra**:

Ik heb nooit de indruk gehad van Economische Zaken en ook niet van Financiën als zou men dit op een andere manier hebben willen voorstellen dan eigenlijk de werkelijkheid was. Ik heb net geprobeerd daarnaast te

schetsen dat mijn overtuiging was en is dat je alles moet doen wat nodig is op het gebied van versterken en dat het tegelijkertijd ook valide is om, als je de oorzaak hebt weggenomen, te kijken of je bij versterken op sommige plekken, ook omwille van degenen die dan gelukkig geen versterkt huis meer nodig hebben, een andere weg kan inslaan. Voor de goede orde: vanzelfsprekend keek men ook bij de rijksbegroting hiernaar -- dat heeft Wouter Raab hier denk ik beaamd -- en dacht men: als dat geld scheelt dat je aan andere dingen kan uitgeven, aan de provincie of breder, is dat natuurlijk beter dan de oude situatie van stug doorgaan met het winnen en mensen de ellende van nog meer versterking aandoen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat begrijp ik heel goed, maar is het risico van zo'n dubbel-negatiefscenario -- de versterkingsopgave blijft even groot of wordt groter én het valt negatief uit voor de rijksbegroting -- wel goed bij uw collega-ministers over het voetlicht gebracht?

De heer **Hoekstra**:

Zeker, want dit is een term die ook binnen Financiën wordt gebruikt. Ik geloof dat ik hem zelf ook een of twee keer in de mond neem in de ministerraad. Daar was de zorg ... Maar je zou kunnen zeggen: dat dekt de lading van het bredere probleem niet, dat is puur de financiële kant ervan. Die gaat over: wat nou als je op de oude voet doorgaat met versterken, terwijl dat misschien niet nodig is -- expertise moet dat uitwijzen -- in een situatie waarin de overheid er bij lange na niet in slaagt om de huizen die het het meest nodig hebben in het juiste tempo te versterken? Dat is wat er aan de hand is. Dus ook vanuit dat gezichtspunt vind ik het echt verdedigbaar dat je daar con amore gaat doen wat wel nodig is, ook -- dat hebben we misschien in de communicatie niet goed gedaan -- daar waar het niet nodig is, maar men wel het gevoel heeft "ja maar, het is gewoon beloofd". Dan geef je mensen gewoon de keuze. Maar dat je daar waar het evident niet nodig is en mensen het ook niet willen, dat niet alsnog gaat doen, vind ik wel afgewogen, vind ik redelijk, vind ik verstandig.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar werd er op dat moment, bij de besluitvorming, gesproken in het kabinet over het stopzetten van een deel van de versterkingsopgave?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij heeft Wiebes vanochtend ook toegelicht dat er één specifieke

groep huizen was, één specifieke batch, waarbij hij het woord "pauzeknop" in de mond heeft genomen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar is dat al bij de besluitvorming besproken, van: collega's, een deel van de versterkingsopgave gaan we stopzetten?

De heer **Hoekstra**:

Nee, ik meen van niet, maar u heeft toegang tot de notulen van de ministerraad. In mijn herinnering speelt dat pas daarna, krijg je die discussie daarna. Wat vooral iets zegt over het terechte wantrouwen dat er heerste richting Den Haag, ook richting ons, is dat men daar in Groningen de indruk heeft als zou het kabinet nu de hele versterkingsoperatie stil willen zetten. Dat was echt niet wat Wiebes van plan was. Het ging in mijn herinnering over één specifieke groep, één specifieke "batch" zoals het op EZK genoemd werd, met huizen. Het ging zeker niet over de hele versterkingsoperatie. Ik heb het niet gezien, maar dat heeft hij volgens mij vanochtend ook aan u toegelicht.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar "een deel van", daarover is wel gesproken bij de besluitvorming, dat een deel van ... U heeft het over die ene groep. Daar is wel over gesproken bij de besluitvorming, dat een deel van de versterkingsopgave gestopt zou worden.

De heer **Hoekstra**:

Ik meen, maar dat zou u in de notulen moeten terugkijken, dat dat op een later moment is en vooral gaat om de periode mei, juni en juli. Daar hebben we het wellicht zo meteen nog over, maar dat is het moment dat Binnenlandse Zaken ook actief betrokken wordt en de afspraak die Wiebes, Ollongren en ik dan nog hebben op Schiphol, ik meen op 3 juli. Dat is een moment waarop het gaat over die verschillende batches.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar bij die besluitvorming ...

De heer **Hoekstra**:

Dat zal in de ministerraadnotulen staan, maar mijn herinnering is dat de discussie met de rest van het kabinet, en zeker ook de gesprekken die wij met elkaar hadden, primair ging over het waarom, over de gevolgen. Veel

collega's vragen dan ook naar de gevolgen. Maar ik zou dan echt de notulen van de ministerraad moeten teruglezen, want daar zal het in staan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U kunt zich ook niet meer herinneren hoe andere ministers op het besluit reageerden dat mogelijk een deel van de versterkingsopgave werd stopgezet?

De heer **Hoekstra**:

Er waren breder in het kabinet heel breed vragen. Die gingen over überhaupt "moet de kraan wel dicht?" Dan waren er vragen over: wat betekent dat dan budgettair? En ook mensen ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, maar ik vraag nu echt specifiek naar het stopzetten van een deel van de versterkingsopgave. U weet niet hoe uw collega's daarop reageerden.

De heer **Hoekstra**:

Daar is wel over gesproken, maar in mijn herinnering is dat op een later moment en is dat niet gekoppeld aan het besluit van begin maart. Maar dat zouden we dan in de ministerraadnotulen ... Want dan moet ik de precieze momenten in de tijd kunnen duiden. Dus ja, er is over gesproken -- veel vaker, ook in de maanden daarna is er over de versterking gesproken -- maar op welk moment exact in die periode van een week of acht, dat zouden we in de notulen moeten nakijken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Daar komen we zo nog even op terug, maar ik wilde het specifiek over dat moment van besluitvorming hebben. Ik wilde ook nog van u weten of er met het kabinet gesproken is over steun van provincie en gemeenten bij het besluit dat genomen moest worden.

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij is daar ook over gesproken, maar is daar de afspraak dat dat nader wordt uitgewerkt. Dat gebeurt dan ook in die periode waarin het traject van het onderhandelen met de oliemaatschappijen, wat leidt tot het Akkoord op Hoofdlijnen, en het maken van afspraken met de provincie min of meer parallel lopen, dus in die periode april, mei, juni, juli.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar bij de besluitvorming zelf op dat moment in de ministerraad: heeft het hebben van steun van provincie en gemeenten, dus steun van de regio, een rol gespeeld om het besluit te kunnen nemen en is dat ook besproken in het kabinet?

De heer **Hoekstra**:

Ik ga mijn eigen aantekeningen erbij pakken ten aanzien van die ene specifieke vergadering. Ik heb hier geen notulen van de hele ministerraad.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee.

De heer **Hoekstra**:

Op allerlei momenten is er gesproken en is ook ingebracht, door Wiebes zelf maar ook door anderen -- het stond overigens ook al voor een deel in het regeerakkoord -- dat er een aantal zaken waren die wij te regelen hadden. Dat was één, het dichtdraaien van de kraan, het was twee, vol doorgaan met schade en versterken, waarbij we vooral tegen een enorm operationeel probleem zaten aan te kijken. Drie. Het breder recht doen aan de provincie Groningen. Meer doen dan er in het regeerakkoord al was opgenomen. Wiebes, iedereen, was er glashelder over dat het vertrouwen totaal weg was. Het laatste stuk was het maken van afspraken met de oliemaatschappijen, wat daarna nog een fors stuk werk is, laat ik het zo formuleren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Heeft u zelf een rol gehad in het verkrijgen van steun in de regio?

De heer **Hoekstra**:

U bedoelt in de contacten daar?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja. Want er moest best een wezenlijk besluit genomen worden. Ik denk dat er ook wel gepolst werd of dat belangrijk gevonden werd, hoe het viel in de regio.

De heer **Hoekstra**:

We hebben heel bewust afgesproken, Rutte, Wiebes en ik, dat we dit heel goed zouden voorbereiden en dat Wiebes dan degene zou zijn die met de provincie contact op zou nemen, omdat dit een verstrekkend besluit was

waarmee het kabinet een heel andere koers in zou slaan. We vonden dat hij dit zou moeten kunnen toelichten en we dat niet losjes zouden sonderen aan de voorkant. Het was wel zo dat ik, niet alleen in die periode -- ik herinner me dat al vanuit de Eerste Kamer, gaf ik u net al aan -- maar ook later via partijgenoten vaak heb gehoord hoe groot de boosheid was, hoe klein het vertrouwen was en hoe men ook vond dat het tijd werd dat Den Haag dit als de wiedeweerga zou oplossen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus het was minister Wiebes die de directe contacten met de regio deed vanuit EZK of de ambtenaren van EZK en u heeft niet direct contact gehad met bijvoorbeeld uw partijgenoot, commissaris van de Koning de heer Paas of met burgemeesters?

De heer **Hoekstra**:

Nee, want dat zou ook niet conform de afspraken zijn geweest. Wij hebben met elkaar afgesproken dat we het kabinet zouden informeren en dat Wiebes zelf de regio zou informeren. Volgens mij is hij begonnen, maar dat doe ik even op basis van mijn geheugen, met de commissaris van de Koning en heeft hij vervolgens nog wat breder contact gezocht. Maar ik vond het verstandig dat je probeert eerst zo'n besluit te nemen. Dit was natuurlijk groot nieuws, ook in de Kamer, dus dat je niet eerst met een aantal mensen contact zoekt en vraagt "wat zou je daar eigenlijk van vinden", zonder dat je misschien de gelegenheid hebt de hele context te schetsen, vond ik een fair verzoek vanuit EZK; laten we eerst goed tot een besluit komen in Den Haag en laten we dan de provincie informeren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik had het daarnet al even met u over het stopzetten van een deel van de versterkingsoperatie. Wanneer was voor u duidelijk dat het besluit tot het dichtdraaien van de gaskraan gepaard ging met het pauzeren van de versterkingsoperatie? Wanneer wist u dat?

De heer **Hoekstra**:

Voor de goede: het gros van de versterkingsoperatie gaat door, maar er is een specifieke batch, een specifiek stuk, waarvan EZK zegt: dat moeten we misschien niet doen. Je kan het je nu misschien moeilijk voorstellen als je al die puzzelstukjes op een rij hebt, maar in die context van januari tot en met mei, juni zijn er een heleboel schuivende panelen. De vraag "hoe moet dat dan met het terugdraaien van de kraan, kan dat eigenlijk wel", de vraag die

we net aan de hand hadden over de stikstoffabriek, de vraag over versterken, überhaupt de operationele vraag, de vraag over -- dat was een term die eindeloos terugkwam in het kabinet -- "hoe zorgen we voor meer witte busjes om te versterken" ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar wanneer wist u dat dat stukje stopgezet zou worden? Wanneer wist u van die koppeling?

De heer **Hoekstra**:

Daar zouden we echt de ministerraadnotulen op na moeten kijken. Het gaat met regelmaat in die periode van maart tot en met juni over die specifieke batches. Het moment dat ik daar echt induik en ook kijk naar die verschillende batches -- je hebt batch 1401 en nog een aantal -- is echt aanzienlijk later. Dan heb ik daar met minister Ollongren en minister Wiebes contact over. Dat is in die periode die leidt naar die afspraak op Schiphol op 3 juli.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In de Kamerbrief van 29 maart 2018 wordt vermeld dat het kabinet onomkeerbare stappen bij de versterkingsopgave wil opschorten. Dat staat wel in de brief. Wat is daar dan de verklaring voor?

De heer **Hoekstra**:

"Onomkeerbare ..." Dan zou ik de precieze tekst moeten zien. Wat ik u net aangaf, is dat velen denken dat versterken waarschijnlijk minder nodig is, omdat de veiligheid op een andere manier wordt gegarandeerd, maar dat er ook veel onzeker is. Ik meen dat in die Kamerbrief juist ... Ik weet niet of het die is van eind maart of een Kamerbrief daarna, maar ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dit is de Kamerbrief van 29 maart.

De heer **Hoekstra**:

... ik meen dat er in ieder geval een Kamerbrief is in dat tijdsgewricht -- het kan die van 29 maart zijn -- een Kamerbrief niet van mijzelf maar van Economische Zaken, waarin ook wordt aangegeven dat de precieze consequenties van de versterking nader zullen worden onderzocht. Dat spoort ook met de notitie die ik van Financiën krijg, waarbij er aan de ene kant mensen zijn die zeggen "er zou weleens veel minder nodig kunnen

zijn", maar aan de andere kant in de notitie staat: misschien is het helemaal niet zo, misschien moet je wel gewoon vol door, met alle versterking, en moet je nog veel meer versterken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar er wordt wel gezegd: geen onomkeerbare stappen. Waarom werd in die Kamerbrief van 29 maart niet openlijk gecommuniceerd over de financiële consequenties en over de onzekerheden?

De heer **Hoekstra**:

Ik krijg de indruk op grond van de vragen die u stelt dat u het gevoel heeft als zou het kabinet daar niet over hebben willen communiceren of als zou er iets zijn wat we niet hebben willen delen met de Kamer. Daar is echt geen sprake van geweest. Het zou bovendien ook kortzichtig zijn geweest, want zeer kort daarna zou je sowieso al deze informatie hebben moeten delen. De hoofdrichting is er nou juist een van de veiligheid laten prevaleren, doen wat nodig is, met de regio in gesprek gaan over hoe verder en werken aan de provincie en overigens -- niet makkelijk, maar daar komen we denk ik zo meteen op -- over hoe tot afspraken te komen met de oliemaatschappijen. Dat is hoe het kabinet er invulling aan wil geven.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar ik kom bijvoorbeeld wel in de terugkoppeling van de onderraad tegen: "Minister EZK stelt in de brief de veiligheid voorop en legt daarom expliciet geen enkele link met de versterkingsopgave." Daarvan heb je dan het idee: het is misschien handiger om te spreken over geen onomkeerbare stappen en nog niet expliciet te maken wat nou de gevolgen zijn, terwijl er misschien meer bekend is dan alleen de onomkeerbare stappen.

De heer **Hoekstra**:

Ik kan u alleen naar volle overtuiging antwoord geven dat mijn indruk echt niet is dat Economische Zaken destijds maar een deel van het verhaal aan de Kamer vertelde. Dat was destijds echt niet mijn indruk. Het is wel zo, en dat is wat mevrouw Tielen en ik net bespraken, dat er grote, grote onzekerheden zijn met bedragen en aantallen die factoren verschillen. Het is dus met grote onzekerheid omgeven. Maar hoe dan ook zal je uiteindelijk -- dat was op EZK vermoed ik ook duidelijk, dat was zeker duidelijk -- moeten laten zien hoe je je denkt te verhouden tot die versterkingsoperatie. Ik zou echt het beeld willen wegnemen ... Maar nogmaals, ik heb daar zelf niet bij gezeten. Mijn

stellige indruk is dat EZK gewoon zo goed als men dat op dat moment kon de Kamer heeft willen informeren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U refereerde er al een paar keer aan en ik wil nu stap voor stap met u langs een aantal begrotingsgerelateerde, financiële aspecten van dit besluit. Met de start van het kabinet-Rutte III zijn ook de begrotingsregels aangepast. De gevolgen van een beleidsmatige keuze die leidt tot lagere gasbaten moeten voortaan in de lopende rijksbegroting opgevangen worden. Ik ben benieuwd of u me kunt uitleggen wat de achtergrond van die aanpassing is.

De heer **Hoekstra**:

Ja, dat kan ik. Dit is een besluit van ... Er is een ambtelijke commissie die ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De Studiegroep Begrotingsruimte.

De heer **Hoekstra**:

Ja, de Studiegroep Begrotingsruimte. Die bestaat uit ambtenaren die onafhankelijk van hun dan demissionaire minister de formerende partijen informeren over wat zij denken dat verstandige begrotingsregels zijn. Op basis van ervaringen van Rutte II, waar men heel fors heeft moeten bezuinigen, ook om te voldoen aan met name de 3%-eis van Brussel, maar ook omdat men vindt dat je sowieso zo integraal mogelijk moet kunnen afwegen, besluit men dan om te adviseren aan de formerende partijen om die gasbaten, die dan overigens veel beperkter zijn dan eerder, ook onder het uitgavenkader te brengen. Dat vind ik op zichzelf te billijken. Het maakt eerlijk gezegd niet zo heel veel uit, ook niet als je ziet hoe we dat uiteindelijk hebben opgelost.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Waarom maakt het niet zo veel uit?

De heer **Hoekstra**:

Omdat het ... Volgens mij heeft Wouter Raab dat hier ook beantwoord. Op zichzelf is er echt wat voor te zeggen dat je alles waar het kabinet beleidsmatig op zou kunnen interveniëren, onder het zogenaamde uitgavenkader brengt en dat je zegt: daar moet het kabinet dat gezamenlijk in afwegen. Een minister die daaraan wat wil veranderen, heeft dan ook de taak om daarmee naar het kabinet terug te komen, want dat raakt dan

eigenlijk de financiën van iedereen. Aan de andere kant, 2 miljard is wel veel geld, maar het is, zoals ik net aangaf, minder dan een procent op de rijksbegroting, van een hele andere orde dan vijf à tien jaar geleden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En dat is de reden waarom u zegt: het maakt eigenlijk niet zo veel uit.

De heer **Hoekstra**:

Er is niet een bezuinigingsoperatie voor nodig. Uiteindelijk wordt dat met structurele meevallers en ramingsbijstellingen ingepast en is dat ook geen thema. Maar op zichzelf begrijp ik de logica van de studiegroep wel om te zeggen: breng nou zo veel mogelijk onder dat kader.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre was het onderwerp van gesprek bij de start van het kabinet dat dit anders ging?

De heer **Hoekstra**:

Precies wat u mij nu vraagt heb ik toen ook gevraagd aan de ambtenaren. Toen gaven zij ook de nuances aan in dit type keuzes. Er is bijvoorbeeld ook altijd een discussie over zaken als de rente: heb je daar nou wel of geen invloed op, moet het er nou wel of niet onder? Je ziet dat verschillende kabinetten daar verschillende keuzes in maken, waarbij het overigens vaak zo is dat formerende partijen het advies gewoon integraal overnemen. Dat heeft in ieder geval het huidige kabinet gedaan en dat heeft ook Rutte III in wording gedaan. Dat heeft gewoon gezegd: oké, dat klinkt afgewogen, dat gaan we zo doen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. U heeft het dus besproken met uw ambtenaren en er een aantal vragen over gesteld. U vond het aannemelijk. Is er ook met collega-ministers gesproken over wat de consequenties waren van deze veranderde begrotingsregel?

De heer **Hoekstra**:

Pas op een later moment, pas in, waar we het net over hadden, maart 2018.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Pas rondom dat er ook echt een beleidsmatige keuze werd gemaakt.

De heer **Hoekstra**:

Ja, hoe het in strikt formele zin gaat ... Tijdens het constituerend beraad -- dat is een vergadering van de ministerraad die eigenlijk gaat over het aanvaarden van het gehele regeerakkoord, inclusief de financiële afspraken - - heb ik een toelichting gegeven en aangegeven wat de consequenties zijn van de begrotingsregels, wat het betekent als zaken in of buiten het saldo lopen. Maar dat is vooral een procedurele vergadering, zonder dat daar lange gedachtewisselingen plaatsvinden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat heeft u toen genoemd als mogelijke consequentie als het kabinet inderdaad zou besluiten om de gaswinning naar beneden bij te stellen?

De heer **Hoekstra**:

Bij het constituerend beraad -- dan hebben we het dus over oktober 2017 -- bij mijn weten niks, maar dat zou ik moeten checken. Ik heb in ieder geval in maart en april en later aangegeven dat waar schade en versterken de rijksbegroting niet raakt waar het de collega's aangaat, omdat het geld allemaal in de schuld loopt, schade en versterken wel onder het uitgavenkader zat, maar dat ik overigens dacht dat dat in te passen zou zijn zonder bezuinigingen op andere begrotingen, en dat blijkt ook zo te zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want er was voldoende ruimte onder het uitgavenplafond om het op te vangen.

De heer **Hoekstra**:

Met name bij VWS en Sociale Zaken was er ik meen één grote structurele meevaller en er was een ramingsbijstelling. Dan is het op die manier in te passen, waarbij het overigens wel zo was -- dat zult u ook in de notulen gezien hebben -- dat er ook collega's in het kabinet zijn die zeggen: dat hebben we wel afgesproken, maar als de tegenvaller toch mijn begroting zou raken, ben ik niet thuis. Het is overigens niet helemaal uniek dat dat zo gaat.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het kan ook dat zo'n nieuwe begrotingsregel voorkomt dat er zo'n beslissing genomen wordt, omdat het inderdaad iedereen raakt. Als er niet die ruimte is, die wellicht ook voor iets anders gebruikt kan worden, wordt het wel een ander vraagstuk. Of begrijp ik het dan verkeerd?

De heer **Hoekstra**:

Nee, op zichzelf is dat waar. Maar dat heeft, en dat laat ook alle correspondentie zien, op geen enkele manier in de weg gestaan aan het besluit van Wiebes en mij en overigens ook niet aan dat van de rest van het kabinet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe is het dan gelukt om die tegenvaller volgens die nieuwe begrotingsregels op te vangen?

De heer **Hoekstra**:

Wat ik u net aangaf. Overigens, op uw vraag of het prohibitief zou kunnen zijn, of het in de weg zou kunnen staan aan het maken van zo'n afspraak: in theorie zou dat kunnen, maar als er hele grote veranderingen zijn zoals we die later met corona hebben gezien en nu met de oorlog, dan is het eigenlijk ook niet meer relevant of iets nu wel of niet in het uitgavenkader zit. Dan pas je ook de afspraken aan. Dat hebben we natuurlijk in hele extreme wijze gedaan tijdens corona. Dat hebben we bijvoorbeeld ook gedaan met de Defensie-uitgaven, of dat heeft de nieuwe minister van Financiën ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, maar we zitten nu nog eventjes in 2018. Ik ben benieuwd of u heel concreet kunt maken hoe u dat nulbesluit nou heeft kunnen opvangen onder het plafond binnen die nieuwe begrotingsregels.

De heer **Hoekstra**:

Er waren meevallers. Als u vraagt wat precies de items waren, welke stukjes van de begroting van VWS en van SZW: dat zou ik moeten nagaan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zo ver hoeft het ook niet, maar ik ben wel benieuwd of het dan om meevallers gaat of dat er andere aanpassingen gedaan moesten worden.

De heer **Hoekstra**:

Sowieso is er altijd iets van een semantische discussie over wat een meevaller is en waar je mag uitgaan van een ramingsbijstelling. Het ging hier met name, en dat is niet toevallig, om de twee grootste begrotingen op de rijksbegroting, namelijk die van VWS en van SZW. Daar waren inschattingen over toekomstige uitgaven, laat ik het zo formuleren, die mee bleken te vallen. Er zou alleen al in 2018 maar ook in de jaren erna, zo was

de verwachting, voor honderden miljoenen en uiteindelijk miljarden minder worden uitgegeven op die begrotingen. Het waren bijvoorbeeld -- pin me niet vast op het voorbeeld -- bedragen die geraamd waren op uitgaven van SZW die lager uitvielen. Dat is ook niet gek, want dat gaat over twee begrotingen die in de richting lopen, of toen liepen, van de 90 miljard. Zo'n soort onderscheid, overigens ook soms met een tegenvaller, ontstaat er af en toe. Daarvan hebben wij toen als kabinet gezegd: dat gebruiken wij dan hiervoor.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Oké. U legde aan het begin al uit dat de gasbaten op een andere manier binnen de begrotingsregels werden opgevat dan de kosten voor schade en versterken, want die lopen in het saldo, zoals u dat vakmatig benoemt.

De heer **Hoekstra**:

In de schuld, ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Heeft dat nog een rol gespeeld in de besluitvorming, dat er op een andere manier met beide financiële posten omgegaan wordt?

De heer **Hoekstra**:

Nee. Wat het laat zien en wat het nog eens onderstreept, is dat de versterkingsoperatie, hoewel het hele kabinet zeer betrokken is bij deze discussie, in financiële zin niet de rijksbegroting raakt -- dat klinkt misschien gek -- daar waar het de begrotingen van de ministers betreft. Maar het zijn uitgaven die je rechtstreeks financiert en die ten laste komen van de staatsschuld, de schuld die we met elkaar hebben. Dus in zekere zin, zou je kunnen zeggen, maakte het de discussie over schade en versterken alleen maar makkelijker, want collega's in het kabinet -- dat begrijp ik op zichzelf ook -- zijn natuurlijk altijd nog meer op hun qui-vive op het moment dat iets misschien wel gevolgen heeft voor een departementale begroting dan wanneer de staatsschuld oploopt, wat in de eerste plaats, zou je kunnen zeggen, toch een probleem is van ons allemaal of van de minister van Financiën.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zijn er in de periode dat u minister van Financiën was ook andere aan gaswinning gerelateerde uitgaven geweest die niet gedekt konden worden binnen het uitgavenplafond?

De heer **Hoekstra**:

Alles wat met schade en versterken te maken had -- dat is heel veel geld -- en een paar keer, zowel na de zomer van 2018 als in 2020, hebben we akkoorden gesloten met de provincie. Ik meen dat we in een van die twee gevallen ook nog een zogenaamde kadercorrectie hebben gemaakt, dus dan zeg je: we passen de afspraken over de rijksbegroting aan en we betalen het vanaf dat moment via de rijksbegroting. Maar dat zou ik echt moeten checken. Dit ging over langjarig structureel geld, want de gasopbrengsten stonden in principe tot voorbij 2050 in de boeken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Een van die akkoorden is, als ik u goed beluister, op een andere manier gedekt.

De heer **Hoekstra**:

Dat zou ik moeten checken, want dat gaat dan over de precieze budgettaire verwerking van die afspraken. Uw vraag is dan: is een deel daarvan rechtstreeks in de schuld gelopen of niet? Ik zou echt moeten checken hoe elk van die wijzigingen budgettair precies is verwerkt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar kom ik wellicht later nog op terug. In hoeverre zijn de aangepaste begrotingsregels nu nog van toepassing?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij bestaat deze situatie eigenlijk niet meer -- wel ten aanzien van schade en versterken. Daar heeft het huidige kabinet in de formatie geen aanpassingen op gemaakt. Op het gebied van de gaswinning is sowieso besloten om de gaswinning zo snel mogelijk af te bouwen. Voor zover dat überhaupt zou hebben gekneld, wat dus uiteindelijk niet zo was, is die noodzaak nu nog veel minder geworden, want het gaat nu om een nog veel kleiner bedrag.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En als er toch besluiten voorliggen die niet voorzien waren in de afgelopen periode, hoe moet dat dan verwerkt worden, als het gaat om gaswinningsgerelateerde besluiten?

De heer **Hoekstra**:

Onder het huidige kabinet, bedoelt u?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja.

De heer **Hoekstra**:

Dat is dan aan de huidige minister van Financiën. Die zal dan zelf moeten kijken, zoals je dat altijd probeert, ook met de collega's in het kabinet: wat is nou verstandig, wat is nou redelijk op basis van de afspraken die er liggen, maar ook op basis van hoe groot het probleem is? Je ziet dat ... U wees mij erop dat we het over een ander dossier hebben, maar waar dat het meest in het oog springt in deze kabinetsperiode, is eerst bij de uitgaven ten behoeve van de oorlog en daarna bij de energierekening en het boodschappenmandje. Daar zie je dat ook de huidige minister van Financiën, het huidige kabinet, heeft besloten om dat niet te laten raken aan de departementale begrotingen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus dat zou ook kunnen met gaswinningsgerelateerde besluiten die niet te voorzien waren?

De heer **Hoekstra**:

Ja, waarbij je altijd kijkt naar én welke afspraken je hebt gemaakt én hoe groot het probleem is. Ik begrijp en onderschrijf ook volledig de keuzes die de huidige minister van Financiën daarin gemaakt heeft.

De **voorzitter**:

We zijn anderhalf uur bezig. Het lijkt me verstandig dat we even pauzeren. Ik verzoek de griffier om u en uw steunverlener naar buiten te begeleiden. We gaan een kwartier pauze nemen.

Ik schors de vergadering tot 18.15 uur.

De vergadering wordt van 18.00 uur tot 18.15 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. Ik geef het woord aan mevrouw Kathmann.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op 5 oktober 2018 presenteren het Rijk en de regio het Nationaal Programma Groningen, het NPG. Het Rijk en NAM dragen samen 1,15 miljard euro bij aan het Nationaal Programma Groningen en hiervan komt 500 miljoen euro van de NAM. Dit is eerder met Shell en Exxon overeengekomen

in het Akkoord op Hoofdpijnen, waarover de Kamer op 25 juni 2018 geïnformeerd wordt. Wat was de rol van Financiën bij de onderhandelingen over het Nationaal Programma Groningen?

De heer **Hoekstra**:

Bij het Nationaal Programma Groningen en de afspraken met de regio zijn wij op afstand, zoals bij alle financiële afspraken, uiteraard betrokken geweest. Er is een notitie van ik geloof 2 juli waarin ook wordt gesproken over het mandaat. Dan is er met Wiebes en inmiddels ook met Ollongren contact over. Maar van alle stukjes waar we het vandaag over hebben, zijn eigenlijk de afspraken met de regio het stuk waar wij relatief gezien minder mee te maken hebben. Dat is anders bij bijvoorbeeld de onderhandelingen met de olies, met de oliemaatschappijen, waar wij zeer intensief bij betrokken raken, met name in tweede instantie.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In hoeverre was het Akkoord op Hoofdpijnen randvoorwaardelijk voor het tot stand komen van het Nationaal Programma Groningen?

De heer **Hoekstra**:

Voor ons als kabinet was glashelder dat wij ook echt een ereschuld hadden aan de provincie en dat we sowieso naast het sluiten van de kraan en het doorgaan met schade en versterken ook echt een bijdrage te leveren hadden aan de leefbaarheid en aan de ontwikkeling van de provincie. Dus dat zat heel nadrukkelijk bij Wiebes en bij mij -- ik denk bij iedereen in het kabinet - in het hoofd. Het loopt daarnaast ook in belangrijke mate parallel. Het helpt, want als je een afspraak maakt met de oliemaatschappijen, heb je een afspraak met de NAM en kan je dus de NAM daar mede voor laten betalen, maar het is niet hard voorwaardelijk. Dat zie je overigens ook later. Je ziet dat die hele arbitrageprocedure eindeloos duurt. Die duurt nog tot in 2022. Toch sluiten we nog een tweede akkoord, in de tweede helft van 2020.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In hoeverre was u er voorstander van om het in het regeerakkoord opgenomen fonds van 2,5% van de gasbaten te vervangen door die bijdrage aan het Nationaal Programma Groningen?

De heer **Hoekstra**:

Ik vond eerlijk gezegd de techniek secundair. Het is dan duidelijk. Ik denk dat het kabinet daar steeds meer van doordrongen raakt. Wiebes is uiteraard

al een aantal keren in de provincie geweest. Minister Ollongren gaat dat met name na de zomer doen. Wij allemaal horen ook gewoon via partijlijnen en via persoonlijke contacten niet alleen hoe diep de kloof is en het wantrouwen, maar ook hoe verschrikkelijk de situatie is waarin heel veel mensen zich bevinden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Is het slechts techniek, een fonds van 2,5% van de gasbaten of een bijdrage aan het NPG?

De heer **Hoekstra**:

Ik vond en vind hoe je dat dan vervolgens organiseert secundair, want het maakt natuurlijk helemaal niemand in Groningen ook maar wat uit of wij het linksom of rechtsom financieren. Men wilde daar gewoon dat er als de wiedeweerga wat gedaan werd aan schade en versterken. Daarnaast leefde breed in het kabinet dat we ook op een andere manier -- rechtzetten kan helaas niet -- breder de dure plicht hadden om aan de leefbaarheid in Groningen te werken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De bijdrage van NAM aan het Nationaal Programma Groningen komt voor ruim 70% voor rekening van de Staat, doordat de gasbaten met hetzelfde bedrag omlaaggaan. Waarom was het voor u desondanks belangrijk dat NAM meebetaalde?

De heer **Hoekstra**:

Dat is waar. Soms heeft die discussie bijna iets gekunstelds, omdat van elke euro die de NAM verdient, het gros naar de Staat gaat en van elke euro die de NAM uitgeeft, de belastingbetaler uiteindelijk 73 cent betaalt. Maar goed, dat betekent altijd nog één kwart niet. Die werd betaald door de oliemaatschappijen. Er zat voor het kabinet -- ik heb sterk het vermoeden dat dat in Groningen ook zo gevoeld werd en wordt -- een morele component aan: is het niet veel logischer dat ook de partij die hier toch een heel grote rol in heeft gespeeld, waar natuurlijk veel Groningers en ook het kabinet op veel momenten het hunne van gedacht hebben, meebetaalt in plaats van dat je dat allemaal uit de rijksfinanciën gaat doen? Was dat niet gelukt, dan hadden we dat ongetwijfeld gedaan. Maar het leefde wel bij Wiebes en ook sterk bij mij -- we hebben het zo meteen nog over het Akkoord op Hoofdlijnen -- dat men daaraan mee te betalen had. Overigens was ik bij dat Akkoord op Hoofdlijnen vooral beducht voor de situatie waarin wellicht op

enig moment de oliemaatschappen vertrokken zouden zijn en de Staat over zou blijven met de rekening. Dat vond ik niet alleen financieel, maar ook moreel, maatschappelijk niet aanvaardbaar.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Volgens de Comptabiliteitswet is het de taak van de minister van Financiën om toe te zien op de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de rijksuitgaven. Hoe houdt het ministerie van Financiën zicht op de besteding van de overheidsmiddelen in het kader van het Nationaal Programma Groningen?

De heer **Hoekstra**:

Dat gebeurt in de regel vooral aan de voorkant. De Comptabiliteitswet schrijft voor hoe uitgaven gedaan moeten worden. Financiën kijkt dan ook altijd mee, overigens lang niet altijd tot drie cijfers achter de komma, of bepaalde uitgaven op een verstandige manier worden gedaan. Het is niet zo -- dat moet ik er wel bij zeggen -- dat Financiën de mogelijkheid heeft om bij wijze van spreken van 10% van het regeerakkoord te zeggen: dat vinden we niet doelmatig, dus dat doen we niet. Want uiteindelijk is de democratie het hoogste goed en gaat het parlement en gaan dus de formerende partijen over die afspraken. Het is wel zo dat men met departementen meekijkt naar hoe je dat op een verstandige manier doet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hier was het ingewikkeld. Ik snap wat u zegt, maar het gaat ook juist om het toezicht: wordt het doelmatig ingezet? Hier zijn de doelen eigenlijk pas achteraf vastgesteld. Had u daar een mening over?

De heer **Hoekstra**:

Natuurlijk wil je altijd die dingen het liefst aan de voorkant verstandig organiseren. Waarom? Dat is niet alleen verstandig en verantwoordelijk omdat we uiteindelijk ook de taak hebben om op het geld van alle Nederlanders te passen, maar ook omdat dan de provincie de meeste toegevoegde waarde krijgt voor elke euro die je uitgeeft. Er zit dus aan twee kanten een belang. De realiteit is ook -- dat zie je hier, maar dat heb ik in meerdere dossiers gezien -- dat er soms op relatief korte termijn iets moet en dat het dan soms ook om behoorlijk grote bedragen gaat, zoals hier, zonder dat je precies weet hoe elke euro besteed zal worden. Dat vind ik ook wel weer aanvaardbaar, omdat je ook niet had kunnen zeggen: wacht nog maar eens een jaar, totdat we hierover uitgedacht zijn. Dat had ik ook niet

aanvaardbaar gevonden. Dus uiteindelijk probeer je dat natuurlijk met passen en meten op een verstandige manier te doen. Dat gaat dan -- volgens mij hebben Wiebes en Ollongren dat allebei ook gezegd -- in goed collegiaal overleg in het kabinet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Er zit ook een cofinancieringseis in van 50%. Waarom is die erin opgenomen?

De heer **Hoekstra**:

Mijn vermoeden is dat men dat verstandig vond en dat we met elkaar hebben gezegd: laten we nou zorgen dat we daar met zijn allen aan bijdragen. Overigens wordt dat nog weer anders met dat stuk uit 2020. Dan komt ongeveer het dubbele of iets meer dan het dubbele erbij. Wat je daaraan ziet, is dat dit ook voor het kabinet onontgonnen terrein is. Je probeert te doen wat je denkt dat verstandig is en ook redelijk en royaal is, maar je ziet in dit dossier op elk van de stukken van het dossier natuurlijk wel een aantal koerswijzigingen, ook op dit stuk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op lokaal niveau is er wat gedoe geweest over de proceskosten. In de gemeenteraden wordt daar bijvoorbeeld op gewezen. Het gaat dan bijvoorbeeld over een relatief klein bedrag van 10% tot 20%. Dat komt dan bij burgers terecht en de rest gaat eigenlijk allemaal naar proceskosten en bureaucratie.

De heer **Hoekstra**:

Ja, verschrikkelijk. Ik geloof dat het nu beter is. Dan zit je overigens even in het stuk schade en versterken. Het aantal dubbeltjes, het aantal centen, dat er per euro dan opgaat aan dingen die voor de mensen niks toevoegen, dus aan inspecteren, het proces, erover praten: ik kan niet anders zeggen dan dat dat tenenkrommend is, want het gaat op sommige momenten over ik geloof meer dan 50 cent per uitgegeven euro. Daar heeft niemand wat aan. De belastingbetaler niet en de mensen in Groningen al helemaal niet. Met de meest recente aanpak is dat gelukkig beter. De verwachting is dat dat bedrag door het anders aan te vliegen nog aanzienlijk omlaaggaat, maar ook dat is natuurlijk, als je heel eerlijk bent, gewoon wel een brevet van onvermogen, want je kan het niet uitleggen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Had dat voorkomen kunnen worden bij het Nationaal Programma Groningen, zodat er meer direct naar die Groningers gegaan zou zijn, als de doelen van tevoren helderder waren vastgesteld?

De heer **Hoekstra**:

Dat weet ik niet. Die 60 cent die je per euro kwijt bent aan bureaucratie bij schade en versterken ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, dat zijn twee dingen. Daar heeft u ook helemaal een punt. Daar komen we zo nog op, denk ik. Dit gaat echt over het Nationaal Programma Groningen. Dat budget moet echt bij die Groninger belanden. Dan is er bijvoorbeeld een discussie in de gemeenteraad van de gemeente Midden-Groningen, want van de €950.000 die daar moet landen, komt 10% tot 20% bij de burgers terecht en gaat de rest allemaal naar proceskosten. De vraag is dan of als die doelen van tevoren in plaats van achteraf waren vastgesteld, dat beter had kunnen gaan.

De heer **Hoekstra**:

Dat weet ik eerlijk gezegd niet zeker. Het zou natuurlijk heel fraai zijn om nu te kunnen zeggen: dan was het vast beter afgelopen. Ik denk -- ik was zeker niet de enige in het kabinet -- dat naast alle discussie waar we het net over hadden, waar we mee begonnen, die ging over de kraan, waar omwille van de veiligheid veel eerder een ander besluit genomen had moeten worden, denk ik achteraf, natuurlijk de grote frustratie -- daar, maar uiteindelijk ook in het kabinet -- het onvermogen is van de overheid om dingen die toch niet extreem ingewikkeld lijken, uiteindelijk gewoon effectief vorm te geven. Want waarom lukt het je nou niet om, niet vandaag op morgen, maar toch met enige snelheid, huizen te inspecteren, huizen aan te passen en te kijken wat een redelijke schadevergoeding is, met desnoods snel een second opinion? Maar ook dit hele stuk. Hier komt de achilleshiel van de overheid, de uitvoering, heel pregnant naar voren. Dat speelt overigens ook mee in die fase van juli 2018, waarin we, ook na overleg met minister Ollongren en minister-president Rutte, uiteindelijk zeggen: moeten we niet BZK hier een belangrijke rol in geven, een omdat zij meer nog dan EZK verstand hebben van bouwen en van wonen en, twee omdat dat natuurlijk het ministerie bij uitstek is dat een duidelijke link heeft met provincies en gemeenten?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Twee jaar na de ondertekening van het Nationaal Programma Groningen, op 6 november 2020, wordt een nieuw bestuursakkoord afgesloten met de decentrale overheden in Groningen. Dit keer met een bedrag van 1,5 miljard euro eraan verbonden. De focus in dat akkoord ligt op schade en versterking. Welk mandaat hadden uw collega's Wiebes en Ollongren meegekregen?

De heer **Hoekstra**:

Ik meen dat dat ook ging om een bedrag van 1,5 miljard.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat was het mandaat dat ze hadden meegekregen?

De heer **Hoekstra**:

Dat meen ik. Overigens is dat typisch. Het gebeurt met enige regelmaat dat collega's in het kabinet terugkomen en zeggen: ik heb een ruimer mandaat nodig. Ik heb het niet heel vaak meegemaakt -- even helemaal abstraherend van Groningen, maar gewoon in alle onderhandelingen die kabinetsleden met vakbonden voerden of met hun veldpartijen, zoals dat met een lelijk woord heet en vaak wordt genoemd -- dat ze terugkwamen en zeiden: ik heb eigenlijk heel veel van het mandaat over, hier heb je het terug. Dat heb ik zelden gemerkt. Dat was overigens hier ook helemaal niet de doelstelling. Mijn herinnering is dat we 1,5 miljard hebben afgesproken of 1,51 miljard en dat ze dat ook hebben uitgegeven.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat is dan de rol van Financiën bij dat soort onderhandelingen?

De heer **Hoekstra**:

Dat wisselt per onderhandeling.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was het bij deze?

De heer **Hoekstra**:

Bij deze hebben we van tevoren afgesproken: wat is nou een redelijk mandaat? Dat ging bij dit soort afspraken altijd in goed overleg met EZK en BZK. Er wordt, soms terecht, van Financiën gezegd dat er heel scherp naar het geld wordt gekeken. Volgens mij is hier juist gezegd -- dat heb ik in ieder geval zelf duidelijk op het ministerie gezegd -- dat dit echt op een redelijke

en verstandige manier moest in het hele dossier, gegeven het enorme belang en alle terechte frustratie die al was. We hebben er ook niet heel lang over gedaan om dat mandaat vast te stellen in het najaar van 2020.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Is dat dan de enige rol van Financiën, er wordt een mandaat afgegeven en dan aan het eind wordt het teruggekoppeld? Of is er tussentijds ook nog een rol geweest?

De heer **Hoekstra**:

Ook dat wisselt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was het bij deze?

De heer **Hoekstra**:

Soms zijn er onderhandelingen waarbij ook iemand van Financiën aan tafel zit. Afhankelijk van hoe lang zo'n proces duurt, wordt er vaker of minder vaak ingecheckt. Er zijn ook weleens onderhandelingen -- dat heb ik bijvoorbeeld met Koolmees en Rutte meegemaakt bij de pensioenen, maar er zijn wel meer van dat soort dossiers; de staatssecretaris van Defensie heeft dat ook weleens gedaan -- waarbij ze dan midden in de nacht bellen en zeggen: "Ik ben er bijna, maar het mandaat moet worden aangepast. Kan dat?" Dit ging in mijn herinnering vrij makkelijk, zowel het vaststellen van het mandaat als het overleg van de collega's in het kabinet. Ik herinner me dat ze op een gegeven moment hebben teruggekoppeld: we hebben een afspraak, die is binnen het mandaat. Daar was ambtelijk Financiën verder goed op aangesloten. Dit was ook weer in een tijd waarin er op Financiën heel veel aandacht uitging naar corona en andere zaken, dus wij waren eerlijk gezegd al lang tevreden dat dat makkelijk en met relatief weinig bemoeienis van ons op zijn pootjes terecht kwam.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u zei: het ging eigenlijk vrij makkelijk?

De heer **Hoekstra**:

Dat was in ieder geval mijn indruk en men kon dus kennelijk met het mandaat uit de voeten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Waar werd de bijdrage uit gefinancierd?

De heer **Hoekstra**:

Dat zou ik moeten checken. Volgens mij komt er 110 miljoen van de aanvullende post. Dat is een soort tussenpost op de begroting van het ministerie van Financiën. Ik kan hier nu niet nazoeken in hoeverre de rest direct te schuld inliep of niet. Dat zou ik echt moeten checken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat weet u niet. Wat is de reden dat NAM ditmaal niet betrokken was bij de financiering van het bestuursakkoord?

De heer **Hoekstra**:

Er is dan al langer discussie met de oliemaatschappijen en met de NAM. Dat zult u ook in de stukken hebben gezien. Er is een discussie over een onbetaalde rekening. Op een gegeven moment betaalt de NAM ik meen 60% van een rekening.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Waar is dat een rekening voor?

De heer **Hoekstra**:

Ik meen dat dat een rekening voor schade en versterken was. Men zegt dan: daar betalen we maar een deel van, want we zijn het er eigenlijk mee oneens. Nou, dat leidt dan tot een discussie. Ik geloof dat de huidige staatssecretaris voor Mijnbouw daar inmiddels een rechtszaak over heeft aangespannen. Er lopen natuurlijk ook al langer, in '19 en in '20, onderhandelingen van EZK over het uitwerken van het Akkoord op Hoofdpijnen en ook specifiek over afspraken -- dat ligt eigenlijk in het verlengde daarvan -- over bijvoorbeeld het kunnen gebruiken van Norg.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar komen we zo nog op. Ik ben vooral benieuwd waarom bij deze onderhandelingen NAM niet betrokken was.

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij omdat die discussies nog lopen, nog niet zijn afgrond. Je sluit dat Akkoord op Hoofdpijnen. Vervolgens weet je met elkaar dat dat nog een heel lange onderhandeling vraagt met alle partijen. Daar is men dan nog

lang niet uit. Dat is ook pas afgerond in 2022. Dat is pas zeer recent afgerond, begreep ik. Wat wij hier als kabinet terecht als conclusie trekken, is: als er nog een stap nodig is richting de provincie -- dat is eigenlijk het antwoord dat ik net ook aan mevrouw Kathmann gaf -- mogen we dat niet afhankelijk maken van of de NAM meedoet. Wat het zwaarst is, moet ook het zwaarst wegen. Laten we dan ook tot die afspraken met de provincie komen. Dat wij dan nog overhoopliggen, juridisch, met de NAM, dat mag niet in de weg staan aan een afspraak met de provincie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat maakte het dan nodig dat er redelijk kort op het vorige akkoord, dat Nationaal Programma Groningen, weer een nieuw bestuursakkoord wordt gesloten met ook weer een nieuw bedrag erbij? Wat is de reden daarvoor?

De heer **Hoekstra**:

Mijn indruk is dat de conclusie daar is, maar ook van de meest betrokken bewindspersonen, dat het geld niet voldeed. Overigens zie je die discussie vaker. Je hebt ook nog de discussie over die batch. Volgens mij is dat 5188, of, nee, 1588. Daar is dan veel later -- ik geloof ook in 2020 -- opeens het geld op. Dan wordt er eigenlijk gevraagd aan mij: kunnen we nog extra financieren? Dat gaat dan om een bedrag van 85 miljoen. Daarvan zeg ik dan ook: laten we dat dan nu meteen doen. De inschatting zoals die gemaakt is, is blijkbaar niet goed. We hadden het er net al over. Dat gebeurt ook toch een beetje met stoom en kokend water. Er bestaat sterk bij het kabinet de behoefte om niet alleen in woord, maar ook in financiële zin aan de provincie te laten merken dat het ons menens is. Ik gaf net al aan dat dat betekent dat die afspraken niet tot in alle details zijn uitgewerkt. Dan bestaat er ruim twee jaar later aan de kant van de provincie -- dat wordt ook bij de collega's in het kabinet zo gevoeld -- de behoefte om die afspraken uit te breiden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In het regeerakkoord -- mevrouw Kathmann zei het al -- stond een fonds opgeschreven. Was nou met deze bestuursovereenkomst dat fonds definitief van tafel of was het al eerder van tafel?

De heer **Hoekstra**:

Ik zou dan echt moeten checken hoe elk van die budgettaire lijntjes vervolgens een andere plek krijgt. Volgens mij houd je uiteindelijk twee dingen over. Volgens mij houd je over het bedrag van 1,15 miljard uit de

nazomer van 2018 en komt er nog 1,5 miljard of 1,51 miljard bij twee jaar later, maar dat heb ik eerlijk gezegd niet paraat. Dat zou ik echt moeten checken. Wat wij in ieder geval hebben willen doen ... Dat is belangrijk om te benadrukken. Er leeft in het kabinet al sterk voor de zomer, maar ook op latere momenten echt het gevoel ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Welke zomer bedoelt u dan?

De heer **Hoekstra**:

Die van 2018. Er leeft het gevoel dat de afspraken zoals die in het regeerakkoord zijn gemaakt ook om genoegdoening te geven aan de provincie, in de wetenschap dat je nooit genoeg doet, dat al die ellende zich niet meer ongedaan laat maken ... Er leeft het gevoel dat er meer nodig is en dat de schade -- niet de schade in de zin van schade en versterken, maar gewoon in materiële en immateriële zin -- echt niet te overzien is en dat er dus echt een groter gebaar moet komen vanuit het kabinet. Dat speelt opnieuw mee in 2020. Dan is er opnieuw het gevoel: we hebben gewoon de dure plicht om meer, ook in financiële zin, aan de toekomst van de provincie bij te dragen. Dat vind ik terecht en Wiebes en Ollongren vinden dat volslagen terecht, dus dat doen we dan ook.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In die bestuursovereenkomst is ook opgenomen dat decentrale overheden er zelf 100 miljoen aan bijdragen via het Nationaal Programma Groningen. Wat was daar de achtergrond van?

De heer **Hoekstra**:

Ik denk, maar dat weet ik eerlijk gezegd niet meer, dat dat is om ervoor te zorgen dat het echt iets is van iedereen. Op het moment dat er breder wordt bijgedragen, helpt dat soms ook in de aanwezigheid en de betrokkenheid. Dat zou het geweest kunnen zijn. Overigens is 100 miljoen natuurlijk veel geld, maar is het op een bedrag van 1,51 miljard maar een relatief klein stukje.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De Algemene Rekenkamer noemt zowel in 2021 als in 2022 de uitvoeringskosten die gemoeid zijn met het uitbetalen van schadevergoedingen "disproportioneel". U noemde net al een bedrag van 50

cent op elke euro. Wat is nou de rol van het ministerie van Financiën op die doelmatigheid en doeltreffendheid van de uitgaven aan schadevergoedingen?

De heer **Hoekstra**:

Zoiets is natuurlijk ook een tik op de vingers van het ministerie van Financiën en uiteraard ook op de vingers van het beleidsministerie. Ik gaf net al aan dat de Rekenkamer hierin natuurlijk volslagen gelijk had. Het is echt tenenkrommend dat er zo veel belastinggeld -- dat komt dus ook niet bij de mensen terecht, wat uitstekend zou zijn -- gewoon opgaat aan bureaucratie. Iedereen snapt dat dat altijd meer is dan je wil en dat dat in de papieren loopt bij zo'n grote operatie, maar zo veel, meer dan de helft, dat is ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat doet u dan, met zo'n -- "signaal" zou ik het niet eens noemen -- constatering?

De heer **Hoekstra**:

Wat wij doen? Dat begint al in juli 2018. Daar komt de ingreep of de verandering vandaan om te zeggen: laten we nou daar ook BZK medeverantwoordelijk voor maken, om gewoon meer grip te krijgen. Wiebes werkt zich echt tien slagen in de rondte. Die is eigenlijk met niks anders bezig dan met dit dossier. EZK is ook op elk van deze stukken betrokken, maar is niet een uitvoeringsdepartement.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar dat is al eerder, hè. Deze constatering van de Algemene Rekenkamer zijn uit 2021 en 2022. Wat heeft u daarna, in 2021, gedaan?

De heer **Hoekstra**:

Daarna zijn er met grote regelmaat gesprekken geweest, vooral ambtelijk, over hoe we dat beter aan zouden kunnen pakken. Daar komen overigens ook wel verbeteringen uit. Ik ben even het precieze woord kwijt, maar uiteindelijk wordt er besloten om het meer per huizenblok te bekijken, zodat je veel meer snelheid kan maken in het bepalen van wat er nodig is qua versterking en schade. Het gaat om dat type ingrepen, waardoor je mensen eerder hun geld kunt geven. Dat is allemaal verstandig om te zorgen dat je gewoon meer snelheid houdt. Sorry, ik was even afgeleid door de telefoon.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Iedereen, denk ik. U zegt: we kijken daar als ministerie van Financiën naar

en we hebben er tips over. Wat moet het ministerie van Financiën onder uw verantwoordelijkheid nou concreet doen?

De heer **Hoekstra**:

Kijken of het sneller gaat. Het lastige is hier -- je ziet ook die zoektocht, niet alleen bij mij, maar bij het hele kabinet -- dat het met die zogenaamde "witte busjes" waar we het over hebben, het versnellen van de opgave op het gebied van versterken en van schade, heel erg lastig gaat. Uiteindelijk wordt het wel beter wanneer Binnenlandse Zaken daarbij betrokken raakt. Ook EZK blijft er overigens dan nog heel hard aan trekken. Recent heeft er nog weer een aantal wijzigingen in de aanpak plaatsgehad. Maar je moet gewoon eerlijk zijn en constateren dat het ondanks diverse ingrepen die het kabinet dan doet, niet zo is dat het opeens twee of drie keer zo snel gaat. Dat ging gewoon niet goed genoeg, dus ook niet vanuit de hulp of de sturing vanuit ons, vanuit mij.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De oliemaatschappijen voeren al voor uw aantreden verkennende gesprekken met de Nederlandse Staat over de herstructurering van het gasgebouw en het op afstand plaatsen van NAM bij het schadeherstel en de versterking. Welke informatie ontving u over die onderhandelingen bij uw aantreden?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij heb ik daar geen informatie over ontvangen. Ik las recent dat er een gesprek voor mijn ambtsperiode plaatsvindt met de minister-president. Ik geloof dat minister Wiebes in het begin van het nieuwe kalenderjaar, dus in 2018, maar misschien is het nog net in 2017, ook een oriënterend gesprek heeft. Het zou goed kunnen dat hij dat een keer aan mij genoemd heeft, maar eigenlijk wordt dat allemaal ingehaald door de tijd. Want door de beslissing die we nemen in het eerste kwartaal, is dat eigenlijk niet meer relevant. De discussie met hen die heel erg op de voorgrond treedt, is dan: hoe zorg je dat je op een verstandige manier die onderhandeling vormgeeft?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe bent u daar dan bij betrokken als minister van Financiën?

De heer **Hoekstra**:

Bij die onderhandeling?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Bij het vormgeven van die onderhandelingen.

De heer **Hoekstra**:

Dat vindt plaats vanaf het maken van de afspraken aan de zijde van het kabinet. Ik denk dat die gesprekken vanaf april beginnen te lopen. Daar is aanvankelijk vooral op ambtelijk niveau contact over, want dan gaat het vooral over de zekerheden die je daarin weet te realiseren. Uiteindelijk ben ik, omdat ik daar wel zorgen over heb, daar ook zelf intensief bij betrokken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In het Akkoord op Hoofdlijnen is afgesproken dat Exxon en Shell afstand doen van de claim op gas dat in de grond blijft zitten. Het ministerie van Financiën zet daarnaast in op garanties van de moederbedrijven van Shell en Exxon, zoals u net al aangaf. Waarom vond u die garanties belangrijk?

De heer **Hoekstra**:

De samenwerking tussen Financiën en EZ was over het algemeen zeer hecht en goed, intensief, op een buitengewoon complex dossier. Het moest ook allemaal onder hele hoge tijdsdruk. Dat gold ook voor dit stuk. Op Financiën leefde op dit stukje, dus op het stuk dat gaat over het maken van afspraken met de olies, bij Wouter Raab en ook bij mij het gevoel dat je echt tot het gaatje moet gaan in het realiseren van zo veel mogelijk zekerheden. Want het schrikbeeld is dat je misschien alleen maar afspraken zal weten te maken met de NAM, dat de NAM wellicht een keer failliet gaat en dat je dan uiteindelijk niemand overhebt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Versilde u daarin met minister Wiebes, over tot het gaatje gaan?

De heer **Hoekstra**:

Ik denk niet conceptueel. Nogmaals, de samenwerking met hem persoonlijk en ook tussen de beide departementen was zeer hecht. Dit is het enige van de verschillende dossiers waarvan ik me wel herinner ... Nogmaals, ik zeg dat zonder op enige manier verwijtend te willen zijn naar EZK. Men wil daar namelijk graag tot een afspraak komen met de oliemaatschappijen en heeft ook haast. Dan bespreken wij op een gegeven moment op Financiën dat wij vinden dat er te weinig zekerheden dreigen te zitten in wat dan de afspraken lijken te worden. Dat is dan voor Wouter Raab, maar ook voor mij wel reden om te zeggen, ook in de wetenschap dat die oliemaatschappijen zelf tot de

tanden bewapend naar zo'n onderhandeling komen, dat de kans dat het gebeurt klein is -- de kans dat de NAM failliet gaat, is niet groot -- maar dat als het gebeurt, je misschien een formidabele rekening hebt die je niet kwijt kan. Dat is de reden waarom ik dan op Financiën zeg: ik wil me graag naast de stukken die er al zijn laten informeren door een andere, onafhankelijke, advocaat, die nog niet betrokken is, over of onze indruk van de zekerheden klopt. Ik heb in een grijs verleden rechten gestudeerd, maar ik ben maar heel beperkt in staat om op basis van zo'n contract te onderkennen of het wel, niet of bijna genoeg zekerheden bevat. Dus wij besluiten dan om aan Allen & Overy te vragen om daar nog een opinie over af te geven.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan doet u een soort interventie om tot het gaatje te gaan, om uw woorden te gebruiken.

De heer **Hoekstra**:

Wij vragen dan: geef ons nou advies of de zekerheden zoals we die willen afspreken voldoende zijn of eigenlijk onvoldoende.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En waren die voldoende?

De heer **Hoekstra**:

De advocaat van Allen & Overy is het niet met alle zorgen die we hebben eens, maar zegt wel dat de grondgedachte van het vragen van meer zekerheden voorbij de NAM een verstandige route is. Ik zit dan zelf aanvankelijk nog vooral op het spoor dat je hoger in de keten zo niet de moedermaatschappij, dan een van de tussenmaatschappijen kan aanspreken. U moet zich voorstellen: je hebt de NAM en daarboven heb je Shell, maar dat is weer onderverdeeld in de holding van Shell en Shell Nederland. Je hoeft wellicht niet tot de holding van Shell te gaan, maar bij voorkeur wel hoger dan de NAM. Of je kan andere zekerheden stellen en daarover doet de advocaat van Allen & Overy ook een paar aanbevelingen. Dat betekent dat wij vervolgens met Economische Zaken nogmaals het gesprek aangaan en zeggen: het lijkt ons verstandig om deze zaken ook nog in het contract te laten opnemen. Dat gebeurt dan ook. Dan spreken we af -- even uit mijn hoofd -- dat we ten aanzien van Shell zeggen dat ook Shell Nederland, wat op zichzelf al een miljardenbedrijf is dat groter is dan veel Nederlandse internationals, aanspreekbaar is en in het geval van Exxon weten we nog een aantal aanvullende zekerheden te stellen. Die gaan over

pandrecht en nog een paar dingen die ik specifiek op een lijstje heb staan en die u ook in die opinie van Allen & Overy gezien zult hebben. Daar maken we dan samen met EZK afspraken over en EZK maakt dan weer die afspraken met de oliemaatschappijen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De oliemaatschappijen hebben hier verklaard, en zeker Exxon, dat het zeer ongebruikelijk is, waar dan ook ter wereld -- of eigenlijk ongebruikelijk, niet eens zeer ongebruikelijk, want het komt gewoon nergens voor -- dat er in deze mate garanties afgegeven moeten worden. De meneer van Exxon was er zelfs een beetje door aangeslagen. Hoe leest u dat?

De heer **Hoekstra**:

Ja, het mag zo zijn dat het niet vaak voorkomt. Alleen, ik vond dat wij het belang van de Staat der Nederlanden daar te dienen hebben. Dit was ook een zeer uitzonderlijke situatie, met inderdaad een kleine kans dat de NAM failliet zou gaan. Er waren ook veel mensen die zeiden: maar Shell zit toch in Nederland en gaat toch nooit weg? We zijn nu een paar jaar verder en dat is wel gebeurd -- niet als maatschappij, maar wel als holding is men weg uit Nederland. Ik wilde dat wij ons beter zouden verzekeren tegen het onwaarschijnlijke maar wel mogelijke scenario dat er een hele forse rekening voor de belastingbetaler zou achterblijven -- met bovendien terecht de vraag "wat heeft het kabinet zitten doen" en ook de morele vraag: is degene die we medeverantwoordelijk vinden voor alles wat er gebeurd is, dan misschien gevlogen? Het was misschien uitzonderlijk. Die meneer van Exxon heeft daar misschien meer ervaring in dan wij. Mij ging het erom, en ik wist mij daarin gesteund door het advies van die advocaat, dat wij het maximale zouden doen in een lastige onderhandeling waarin je in het defensief zit -- want wij wilden wat veranderen -- om daar toch het maximale uit te halen. Dat vond ik de plicht van het kabinet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In het Akkoord op Hoofdpijnen staat dat de gegeven garanties vervallen in 2035 of als het Groningenveld sluit. Voorafgaand aan het vervallen van de garanties zullen passende zekerheden gesteld worden voor de periode daarna. Wat vond u ervan dat de sluiting van het Groningenveld was opgenomen als grens voor de gegeven garanties?

De heer **Hoekstra**:

Dat is ook een van de punten van discussie. Kijk, wat je in een

onderhandeling doet, zeker als de belangen zo groot zijn, is dat je probeert op elk stukje te maximeren. Tegelijkertijd was daar de opinie van Allen & Overy behulpzaam, want men gaf daar bijvoorbeeld aan dat zij ten aanzien van dat zekerhedenstuk het eigenlijk wel met ons eens waren, maar dat ze dat net een paar graden anders zouden willen inrichten. Ten aanzien van dit punt meen ik dat zij aangeven dat het niet onredelijk was om een einddatum op te nemen in plaats van -- dat was denk ik aanvankelijk onze inzet -- het niet te clausuleren in de tijd, want dan heb je voor eeuwig die waarborg en dat was natuurlijk het beste resultaat. Ik zou het advies van de advocaat erbij moeten pakken. Ik geloof dat men dit geen onredelijke uitkomst vond van de onderhandeling.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U maakte zich op het ministerie van Financiën zorgen over bijvoorbeeld het opruimen.

De heer **Hoekstra**:

Ja, over allerlei aspecten die niet te overzien waren. Terecht, dat begrijp ik echt van Economische Zaken, was er haast, ook al omdat ... Er was geen feitelijke koppeling, maar het was toch prettig als we ook de NAM konden laten betalen en je dan afspraken met de regio kon maken. Laten we eerlijk zijn, terecht was het geduld in Groningen helemaal op en terecht was er ook weinig geduld in de Kamer en breder in de samenleving. Maar dit was zo'n fundamentele onderhandeling dat ik heb ik gemeend dat daar nog een of twee weken langer over doen gerechtvaardigd was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe kijkt u trouwens naar de waakvlam? Is de waakvlam gelijk aan sluiting van het Groningenveld?

De heer **Hoekstra**:

Dat heeft u het vooral over de discussie van 2022.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De sluiting van het Groningenveld is opgenomen als een grens voor de gegeven garanties. Als het Groningenveld op de waakvlam is, is dat dan gelijk aan sluiting?

De heer **Hoekstra**:

Dat zou u echt aan een expert moeten vragen. Zoals ik het begrijp: je bent

gestopt met winnen en dan heb je de theoretische mogelijkheid om ... Ik ben nu niet in de positie om verantwoording af te leggen over het beleid van het huidige kabinet, maar het huidige kabinet is er duidelijk over geweest.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In hoeverre was u tevreden met de uitkomsten van het Akkoord op Hoofdlijnen?

De heer **Hoekstra**:

"Tevreden" is eigenlijk een woord dat op geen enkel stuk van dit hele dossier past, omdat er zo veel onderdelen zijn waarop we de mensen in Groningen in de steek gelaten hebben, het veel te lang geduurd heeft en er terecht reden is om heel kritisch te zijn op wat de overheid heeft gepresteerd. Dus tevreden niet, maar ik denk wel dat het goed is geweest -- nogmaals, zonder op enige manier verwijtend te willen zijn richting EZK -- dat we daar hebben gedacht: we gaan nog één keer de diepte in, we nemen het ongemak van het moment dat je bijna gaat tekenen voor lief en we gaan toch nog eisen dat er dingen veranderd worden. Overigens, en daar moet ik ook eerlijk over zijn, is in ieder geval de afgelopen paar jaar er nooit de bijna dreiging van het failliet van de NAM ter sprake geweest. Maar je weet niet hoe de toekomst eruitziet, dus dat je je ook verzekert tegen wat dan in het jargon "staartrisiko's" heet, onwaarschijnlijke dingen maar wel met grote impact, is ook een kenmerk van verstandig beleid.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan is "tevreden" dus geen goed woord, maar vindt u wel dat de risico's met deze garanties voldoende zijn afgedekt?

De heer **Hoekstra**:

Dan verlaat ik me ook weer op de experts die er echt veel meer verstand van hebben dan ik. Een aantal advocaten hadden al eerder gezegd, ook tegen EZK: dit is draagbaar. Vervolgens leggen we de lat nog hoger op basis van het advies van Allen & Overy. Daar zegt men op het moment dat we die aanpassing hebben gedaan: oké, gegeven ook de onderhandelingscontext waarin je zit, is dit resultaat ten aanzien van de zekerheden echt voldoende. Dat is dan ook een reden voor mij om samen met Wouter Raab en anderen te zeggen: oké, dan moet EZK nu kunnen tekenen. Het is natuurlijk wel zo dat die hele context ... Dat is niet een onderhandeling waar je ook zomaar weer wegloopt, want wij wilden het dossier oplossen. Het eigendom lag bij de oliemaatschappijen, dat was het resultaat van afspraken uit de jaren

vijftig of de jaren zestig. Haast is nooit een goed idee in onderhandelingen en daar wilde ik ons dus ook tegen beschermen. Ik denk dat het op het punt van de zekerheden echt goed gelopen is. Ik denk ook dat die hele afspraak aanvaardbaar is, maar wel in de context zoals die gold.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Volgt er een kabinetsbesluit om het onderhandelingsresultaat te bekrachtigen?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij hebben Wiebes en ik hier eerder het kabinet in meegenomen en daar wordt dan over gesproken. Maar ook omdat dit op dit moment nog niet tot financiële uitgaven leidt, geloof ik niet dat dat een ... Ik zou moeten kijken. Soms is het bijpraten en concludeert de voorzitter vervolgens dat je het besluit hebt genomen. Ik weet niet meer of we toen nog een apart stuk naar de ministerraad hebben laten gaan of dat we dat mondeling hebben gedaan. Dat wordt anders twee jaar later, want dan wordt er een specifiek mandaat afgegeven en dat vraagt dan sowieso ook instemming van het kabinet. Maar ik denk eerlijk gezegd dat we ook formeel instemming van het kabinet hebben gevraagd ten aanzien van het Akkoord op Hoofdlijnen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Op 22 mei 2019 is er een zware aardbeving bij Westerwijtwerd. Minister Wiebes krijgt van het Staatstoezicht op de Mijnen het advies om de gaswinning versneld terug te brengen en dat advies wil hij ook volgen. Maar vanwege een sneller dan in het Akkoord op Hoofdlijnen voorziene afbouw willen Shell en Exxon opnieuw onderhandelen met de Staat om tot een nieuw akkoord te komen. Op 15 juli 2019 komen alle partijen weer bij elkaar. In hoeverre was u ervan op de hoogte dat de verlaging van de gaswinning zou leiden tot het openbreken van het Akkoord op Hoofdlijnen?

De heer **Hoekstra**:

Daar hebben we dan contact over, daar word ik ook ambtelijk over geïnformeerd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wanneer werd u ...?

De heer **Hoekstra**:

In dat tijdsgewricht. Er is die beving en ... Ik denk eerlijk gezegd dat dat

ambtelijk gebeurd is. Ik schrijf op een gegeven moment ook op een notitie ... Men wil dan de boel openbreken en dan krijg je ook die onderhandeling over Norg. Dan is een aandachtspunt voor mij en Financiën, zoals dat overigens ook al geldt bij dat eerdere Akkoord op Hoofdpijnen: laten we nou opletten dat we niet een afspraak maken over welk minimaal niveau van winning we gaan halen en wij, als we dat niet halen, aansprakelijk zijn richting de oliemaatschappijen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Want dat was uw begrip van deze situatie?

De heer **Hoekstra**:

Dat was in ieder geval de inzet van die oliemaatschappijen en dat vond ik niet verstandig, juist omdat de grondhouding van Wiebes en mij was: zo snel mogelijk afbouwen. Als je dan sneller afbouwt dan volgens je eerdere afbouwpad, is het heel ongemakkelijk, ook moreel, en financieel onverstandig om daar elke keer de oliemaatschappijen voor te belonen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar bij het Akkoord op Hoofdpijnen was daar geen rekening mee gehouden.

De heer **Hoekstra**:

Nee, want dat is een akkoord op hoofdpijnen. Het is daar overigens expliciet niet in opgenomen en ik geloof dat deze gedachte altijd bij Shell en Exxon heeft gespeeld. Zij hebben ook eerder al gevraagd: kunnen we nou niet een minimum afspreken? Eigenlijk vanuit de gedachte dat ze daarmee een bodem zouden hebben gelegd in wat het aan opbrengsten voor hen zou betekenen. Dat vond ik onverstandig, dat vonden wij onverstandig, om wat ik net zei.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Leidt het openbreken van het akkoord nog tot discussie binnen het kabinet?

De heer **Hoekstra**:

Beperkt in het kabinet. Dit is overigens veel minder groot in de intensieve betrokkenheid, ook van mij persoonlijk, richting Norg dan het stuk in 2018. Er zijn een paar dingen die dan door elkaar gaan lopen. Er wordt gepraat over de detaillering van het Akkoord op Hoofdpijnen. Dat zijn, zou je kunnen zeggen, alle vervolgafspraken die nog gemaakt moeten worden, maar waar in het tweede kwartaal van 2018 geen tijd en geen mogelijkheden voor zijn.

Daar komt bij: de versnelling van Wiebes en de discussie over specifiek Norg. Die dingen lopen dan parallel. Het zijn verschillende trajecten, die eigenlijk allemaal gaan over onderhandeling met oliemaatschappijen. Ik heb ze nog wel specifiek uitgeschreven, maar die hebt u vermoedelijk ook. Je hebt het dan over drie of vier bijna aanpalende trajecten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre was u zelf betrokken bij die onderhandelingen met de oliemaatschappijen hierover?

De heer **Hoekstra**:

We hadden het net over de eerste fase, dus de fase in het tweede kwartaal van 2018. Dan ben ik daar zeer intensief bij betrokken, ook omdat ... Ik ben dan degene die tegen Financiën zegt: ik wil daar graag echt een expert bij hebben. Dus dan ben ik er zeer intensief bij betrokken. Dat is nog steeds zo, maar dan veel meer op de achtergrond, in de discussie over Norg, ook omdat dat ... Dat gaat uiteindelijk goed. Volgens mij heeft Wouter Raab ook gezegd dat we daar relatief goed uitgekomen zijn. Maar je ziet wel dat er vanuit de Kamer grote vraagtekens bij zijn. De voorzitter, maar ook anderen zeggen: waarom moet er überhaupt betaald worden? De onvrede richting de oliemaatschappijen is begrijpelijkerwijs ook groot.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U maakt al het stapje naar Norg, maar ik was nog benieuwd ... Als de olies komen met "we willen het Akkoord op Hoofdlijnen opnieuw ter discussie stellen" om de gasreserves weer op enige manier ter discussie te stellen: wat zijn de dingen die u meegeeft om die onderhandelingen in te gaan?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij heb ik, en hebben wij, vanuit Financiën gezegd "slecht idee, dat is niet de bedoeling" -- precies om de reden die ik net beschreef. Die discussie is op een gegeven moment beslecht bij Norg, maar loopt dan door in de bredere onderhandeling die Wiebes heeft. Daar heb ik uiteraard ook betrokkenheid bij, want daar stellen wij een mandaat vast in het kabinet. Maar daar komen we misschien zo nog op. Vervolgens heb ik, ook weer minder intensief dan in het eerste traject, nog wel af en toe contact met Wiebes. Dan is er één moment, maar dan hebben we het over ik denk april 2020, waarop ik op verzoek van Wiebes één keer aansluit bij een gesprek met Exxon en met Marjan van Loon van Shell.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Oké, en tot die tijd bent u niet zelf aan tafel, maar geeft u op de achtergrond mandaat, randvoorwaarden en dat soort dingen mee?

De heer **Hoekstra**:

Ja. Eerder in het verhoor kwam het al naar voren: Financiën is altijd betrokken bij financiële afspraken en onderhandelingen die collega's in het kabinet voeren. Het komt regelmatig voor dat een ambtenaar bij onderhandelingen aansluit. Ik noemde eerder een onderhandeling in '18 of '19 met Defensie, waarvan ik weet dat een ambtenaar van ons aan tafel zat. Ik geloof dat dat ook bij de pensioendiscussie zo was. Maar het is niet gebruikelijk dat de minister van Financiën zelf bij al die overleggen gaat zitten, ook al niet omdat dan de gedachte is "daar zit de zak met geld" en dat de positie van de vakminister ingewikkelder maakt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei er al iets over, maar ik ga het toch nog een keer vragen: wat vond u nou van die eis van de oliemaatschappijen van een vergoeding voor gederfde inkomsten bij een ander afbouwpad?

De heer **Hoekstra**:

Ik vond dat niet kies. Ik vond het ook niet verstandig vanuit de Staat. De verwachtingen die soms richting Wiebes gewekt werden alsof het allemaal makkelijk zou zijn, daar viel wel wat op af te dingen. Hij heeft ongelofelijk veel energie in het hele dossier gestoken en ook dit stuk heeft hij wat mij betreft echt adequaat gedaan. Maar wat ik wel meevoelde, is dat, gegeven wat er al allemaal gebeurd, ik het niet alleen financieel niet redelijk vond dat wij nog hiervoor zouden opdraaien, maar dat ik het ook moreel ingewikkeld vond. Tegelijkertijd ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat maakte dat u het moreel ingewikkeld vond?

De heer **Hoekstra**:

Omdat ook de NAM grote steken heeft laten vallen in dit hele dossier. Dat was een van de redenen dat de Kamer er ook zo bovenop zat, om de NAM en de oliemaatschappijen daarmee niet weg te laten komen. Dat is overigens ook een van de redenen ... Die publieke druk bouwt op. Dan hebben we het over het laatste stuk van het mandaat. Een van de redenen dat er best wat voor te zeggen is om dat laatste stuk langer te laten duren, is omdat de

opbouw van ergernis potentieel kan helpen aan zo'n onderhandelingstafel. Het was wel degelijk zo dat dat bij Shell in ieder geval meer meespeelde dan bij Exxon, laat ik het zo formuleren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En met "dat laatste stuk" bedoelt u?

De heer **Hoekstra**:

Op een gegeven moment is die afspraak over Norg gemaakt en dan wordt er in de tweede helft van '19 en in '20 en overigens ook nog daarna door EZK met Shell onderhandeld. Dat is er een discussie over het mandaat en is er een discussie over al dan niet arbitrage, waar voor- en nadelen aan zitten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik begrijp het, en daar komen we zo nog op terug, maar ik wil nog even met u terug naar het interim-akkoord dat op 9 september 2019 wordt gesloten over het gebruik van Norg, waarbij de Staat een voorschot van 90 miljoen euro aan NAM betaalt voor het gebruik van Norg in dat jaar. Wat maakte dat u akkoord ging met een afspraak voor één jaar in plaats van een meerjarig akkoord over Norg?

De heer **Hoekstra**:

Ik meen dat dat was omdat er gewoon nog heel veel onzeker was in dat dossier. Bovendien, ook daar wil je het liefst weer voor een dubbeltje op de eerste rij zitten, want het gaat hier uiteindelijk over het geld dat we met z'n allen verdienen en ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: er was heel veel onzeker. Dus maakte u een afspraak voor één jaar. Wat had u dan ...?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij is dat een van de argumenten, maar ik heb eerlijk gezegd niet meer helemaal scherp waarom precies die afspraak zo tot stand komt, ook omdat wij ook daar, geloof ik, een mandaat afspreken. Mijn bemoeienis is daar veel minder dan zeker in die eerdere fase, maar ook ten aanzien van het mandaat en het gesprek waar ik op een gegeven moment wel bij aansluit. Wouter Raab is daar wel bij betrokken. Die heeft hier ook aangegeven dat hij uiteindelijk over dat stuk van de onderhandelingen met de oliemaatschappijen vindt dat zij dat op een redelijke manier doen.

Tegelijkertijd is de realiteit ook dat het kabinet wel degelijk veel kritiek krijgt van in ieder geval een deel van de Kamer over dat het überhaupt geld kost. Ik denk dat je wel moet constateren, ook kijkend naar wat er juridisch is geadviseerd -- ik heb daar toen ook met Wouter Raab over gesproken -- dat de gedachte dat je dat allemaal voor niks zou krijgen, een illusie was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Voorafgaand aan het sluiten van het interim-akkoord geeft u op 27 augustus 2019 tijdens een bewindspersonenoverleg aan dat u louter instemt op voorwaarde dat het interim-akkoord geen precedent scheidt voor een definitief totaalakkoord. Wat bedoelde u daarmee?

De heer **Hoekstra**:

Dat ging precies over het punt waar we het net over hadden, dat op meerdere momenten in de gesprekken met de oliemaatschappijen terugkomt dat men graag een afspraak wil maken over bijvoorbeeld de minimale hoogte van de winning, maar ook op andere stukken lopen de onderhandelingen door elkaar heen. Iedereen heeft natuurlijk door dat het kabinet op hete kolen zit, want wij kunnen sneller naar beneden -- dat is de afspraak die wij gemaakt hebben en die wij ook moeten nakomen richting Groningen en de Kamer, vinden wij -- maar dat plaatst ons wel voor een probleem, want dat kan eigenlijk niet zonder medewerking van de oliemaatschappijen. De enige route daarnaartoe is de route via Norg. Alleen, dan kom je opeens in die onderhandeling. Daarom geeft Wouter Raab hier aan dat dat niet het stuk is waar hij nou het meest ontevreden over is: het is niet zo dat daar het kabinet het vel over de neus wordt gehaald, want uiteindelijk lukt het toch om die afspraken te maken. In antwoord op uw vraag: ik schrijf dat op die notitie omdat ik beducht ben dat die tussenafspraken met de haast die ook daarbij weer geldt, uiteindelijk consequenties zal hebben voor de grotere deal. Zij doen natuurlijk het tegenovergestelde, zij proberen wel te koppelen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had het net al even over Norg en het mandaat. Ik wil daar even wat dieper op ingaan met u. Na het sluiten van het interim-akkoord gaan de onderhandelingen verder. De onderhandelingen gaan over het meerjarig gebruik van de gasopslag Norg door de Staat en over de vergoeding van de gedeelde inkomsten van de versnelde afbouw. U zei het net al: het mandaat. Welk mandaat gaf u concreet mee om tot dat totaalpakket te komen?

De heer **Hoekstra**:

Dan bedoelt u voor wat er na 9 september nog gebeurt?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja.

De heer **Hoekstra**:

Dan maken we opnieuw een afspraak over een bepaald bedrag -- dat leggen we overigens ook vast in de ministerraad -- waarbij we nadrukkelijk vastleggen, ook in de ministerraad maar we hebben dat ook ambtelijk en politiek gezegd, dat zou het te weinig blijken, we daar altijd nog opnieuw over kunnen praten. Vrij snel daarna krijg je de discussie over: wat zijn de voor- en nadelen van arbitrage? Met name de oliemaatschappijen lijken arbitrage te willen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Eerst nog heel even over dat mandaat, dan kom ik zo nog even met u op de arbitrage. Het wordt vastgesteld. U zegt dat u het er in de ministerraad ook over heeft gehad. Dan wordt er expliciet nog bij vermeld: als het te laag is, komen we misschien nog terug. Waarom lukt het niet om een akkoord te sluiten?

De heer **Hoekstra**:

Dat weet je natuurlijk nooit zeker, maar kennelijk menen de oliemaatschappijen opnieuw dat hier meer te halen is en denken ze dat tijd in hun voordeel werkt. Het is niet zo dat we meteen in de ministerraad zeggen: joh, rek het mandaat maar op als het even niet lukt. Maar het was wel zo dat ik daar heb aangegeven en dat we ook richting EZK hebben aangegeven: laten we het hier nou echt voor proberen, maar er is altijd de mogelijkheid om terug komen. Dit was bovendien iets wat met veel onzekerheden omgeven was. Uiteindelijk ziet ambtelijk EZK -- aanvankelijk ambtelijk Financiën niet -- ook voordelen van die weg van arbitrage.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We zien de discrepantie tussen het mandaat dat meegegeven wordt en het bod dat de olies voor ogen hebben. Daar zit een nogal groot gat tussen. Was het een strategie om met een klein mandaat op pad te gaan?

De heer **Hoekstra**:

Kijk, het heeft geen zin, en dat is ook nooit de insteek geweest van Financiën

of EZK, om iemand uit het kabinet op pad te sturen met iets wat evident onhaalbaar is. Dat ga je dan nooit halen. Alleen, je ziet wel in dit hele dossier dat het z'n meerwaarde heeft om in de onderhandelingen met de oliemaatschappijen zelf te zorgen dat je heel goed bekijkt wat van belang is en ook kijkt naar wat eruit te halen is en dat je je niet te snel laat verleiden om ergens ja op te zeggen. Je weet in zo'n onderhandeling nooit wat uiteindelijk de ultieme kaart is die die ander in zijn zak heeft, maar wij aan de voorkant -- daar was Wiebes het mee eens -- denken: misschien is het te krap bemeten, maar het is genoeg om het te proberen. Dan is er een terugkomafpraak en inderdaad leggen de oliemaatschappijen een bod neer van een totaal andere orde grootte.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op voorstel van de Staat wordt in oktober 2020 besloten om er twee aparte arbitragezaken van te maken: een over de inzet van Norg en een over het "herstel van de balans", zoals dat genoemd wordt. Hoe is dit voorstel tot stand gekomen?

De heer **Hoekstra**:

Ik geloof al in 2019, maar zeker in 2020 hebben we in het kabinet een gesprek over: wat zijn de voor- en nadelen van arbitrage? Oliemaatschappijen willen dat eigenlijk misschien niet helemaal van begin af aan, maar wel vrij snel. Op met EZK ziet men voordelen. Een van de voordelen van arbitrage is dat je later nooit discussie krijgt over of je wel of niet goed onderhandeld hebt. Je legt gewoon met elkaar je lot in handen van een onafhankelijke derde, een arbiter. Zij of hij bepaalt wat gegeven alle informatie die wordt aangetroffen, redelijk is. Objectiviteit is in zo'n dossier ook wat waard, ook in de discussie die Wiebes had met de Kamer. Bovendien, bij zo'n arbitrage haal je misschien niet het onderste uit de kan, maar je verzekert je ook tegen misschien veel te veel betalen in de onderhandeling. Dat is de ene kant, dat is wat er allemaal voor spreekt. Als je er te snel toe overgaat, loop je misschien de mogelijkheid mis om een betere deal te krijgen dan je bij een arbitrage gekregen zou hebben. Onder andere omdat dan wel duidelijk is, voor mij maar ook voor anderen, dat Shell toch ook nadenkt over de eigen reputatie in Nederland en er vanuit de Kamer veel kritiek is, vind ik het aanvankelijk niet gek om niet te snel tot arbitrage over te gaan, omdat publieke druk daar zou kunnen helpen. Daar is geen enkele garantie voor en uiteindelijk loopt het ook niet zo, maar het betekent wel ... Ik voelde wel met Wiebes mee: in objectivering zit toegevoegde waarde. Financiën was daar iets minder enthousiast over, in

ieder geval aanvankelijk. Maar iets van tijd kopen en kijken wat er gebeurt, vind ik verstandig, omdat je ook niet de ultieme positie kent van de partijen aan de andere kant van de tafel.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Uiteindelijk komen er wel twee arbitragezaken, maar uw voorstel was eerst, ik zeg het in mijn woorden, om nog even door te onderhandelen om het onderste uit de kan te halen. Uiteindelijk worden er toch twee arbitragezaken van gemaakt.

De heer **Hoekstra**:

Maar dan zijn we zo veel verder, dan zijn we echt anderhalf jaar verder. Dat laat dan ook zien ... Zij zitten hier en wij zitten daar, daar zit zó'n gat tussen. Het lijkt niet waarschijnlijk meer dat dat nog wordt overbrugd. Dan ga ik ook met Economische Zaken mee en zeg ik: uiteindelijk moeten we er wel uitkomen. Dan ga je naar een arbiter.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Had u toen wel gedacht: als we nog even dooronderhandelen ... Was dat alleen maar een strategie van "dan kunnen we het onderste uit de kan halen" of had u echt de verwachting dat het had kunnen lukken?

De heer **Hoekstra**:

Nee, toen niet meer. Sowieso vond ik de gedachte van Wiebes en EZK ten aanzien van arbitrage niet onredelijk. Arbitrage is niet dat je dan sowieso 50% inlevert. Nee, de arbiter beslist. Het wordt zelden 100-0 of 0-100. Die arbiter velt een oordeel en dat is niet per se een salomonsoordeel. Die kijkt hoe uiteindelijk gewogen moet worden. Daar zitten risico's aan, maar er liggen ook mogelijkheden in besloten. Ik vind die weg dus sowieso niet zo gek. Alleen, om het helemaal aan het begin te doen, vind ik niet verstandig, want dat ontnemt je de mogelijkheid om te kijken of de normale route, als ik het zo mag noemen, misschien meer oplevert.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Is het ook zo dat een onderhandeling de minister van Financiën meer regie geeft dan afhankelijk te zijn van een arbiter?

De heer **Hoekstra**:

Het geeft iedereen meer regie, ook de minister van Economische Zaken. Maar nogmaals, een arbitrage heeft ook evidente voordelen. Met name aan

het begin -- maar dan hebben we het echt over 2019 -- was men er bij mij op het ministerie ambtelijk niet erg enthousiast over. Dat begrijp ik overigens ook. Ik zie ook dat de objectivering die arbitrage met zich meebrengt, ook kan helpen, niet alleen op de inhoud maar ook met de Kamer, gegeven de discussie die er loopt. En uiteindelijk rolt het balletje daar ook naartoe. Had het ook anders kunnen lopen? Dat weet je nooit zeker.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In hoeverre speelt het mee dat een onderhandelingsresultaat verdedigd moet worden in de Kamer en een arbitrage-uitspraak niet?

De heer **Hoekstra**:

Nou, niet. Ik vind dat je het aan je stand verplicht bent om ook hier het zwaarste het zwaarst te laten wegen. Als je denkt dat je een betere afslag kan nemen door te onderhandelen dan door arbitrage, moet je daar vol op inzetten en dan is het secundair hoe je vervolgens de dialoog met de Kamer zoekt. Uiteindelijk draait het in de Kamer om vertrouwen. Ongetwijfeld was er kritiek gekomen bij een deal, hoe die deal er ook had uitgezien, want er was ook al kritiek op Norg. Maar had je een goede deal gesloten, dan hoop ik, en was het ook mijn verwachting, dat je het wel degelijk had kunnen uitleggen. Ik vind ook echt dat je dat dan had moeten doen. Nu het zo lang toch niet lukte, is het natuurlijk ook waar dat die objectivering helpt. Nu is het een arbiter -- dat is overigens gepaard gegaan met een zeer forse rekening -- maar je kan geen van beide partijen nu meer verwijten dat ze te veel of te weinig hebben gevraagd in die onderhandeling. Wat ik net zei, je legt je lot in de handen van de arbiter en met de uitkomst heb je het te doen; dat is het wezenskenmerk van arbitrage.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Minister Wiebes verklaarde in zijn verhoor inderdaad dat u samen optrok in deze onderhandelingsdossiers.

De heer **Hoekstra**:

Absoluut, ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We hebben het net al gehad over hoe de keuze voor arbitrage tot stand kwam. Ik ben nog wel benieuwd of u het ook eens was met de splitsing van die arbitrage.

De heer **Hoekstra**:

Misschien om te onderstrepen wat u net zei: hij en ik hebben zeer nauw opgetrokken in elk van deze stukken en hebben ook heel vaak gewoon samen gekeken en uiteraard ook goed geluisterd naar de ambtenaren op beide ministeries: wat is nou verstandig en hoe ga je op een verstandige en prudente manier verder met zo'n lastig dossier met zo veel onzekerheden? Dat hebben we zeker ook op dit stuk gedaan. Hij was daar ook altijd zeer, zeer collegiaal in.

Volgens mij bestaat er eigenlijk bij niemand bezwaar tegen die splitsing, ook al omdat het twee net gescheiden trajecten zijn en je anders het risico loopt -- het gesprek dat we net hadden -- dat je Norg toch importeert in het hoofddossier. Dus volgens mij is die splitsing iets waarin uiteindelijk iedereen aan kabinetszijde zich kon vinden, maar dat zeg ik echt op basis van herinnering.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Minister Wiebes zei ook: we hadden eigenlijk niets te verliezen met een arbitrage. Bent u dat met hem eens?

De heer **Hoekstra**:

Ja, met de kanttekeningen die ik net maakte. In die fase zeker, want de onderhandeling leidt dan tot niks. Ik schetste net al dat arbitrage het grote voordeel heeft van objectiviteit. Verder heeft het zowel voor- als nadelen. Je hebt in elke onderhandeling, ook in een onderhandeling waarbij je uiteindelijk naar een arbiter gaat, natuurlijk in potentie wat te verliezen. Nou ja, dat is ook gebeurd. Overigens spelen er natuurlijk allerlei andere dingen in 2022, nu we zo veel verder zijn, ook een rol. Maar ik vond zijn keuze om deze weg te bewandelen echt zeer verdedigbaar, zeker na het lange proberen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Op 10 januari van dit jaar wordt het kabinet-Rutte IV gepresenteerd. Op die dag stonden Groningers in de rij om de subsidie Verduurzaming en Verbetering Groningen, de zogenoemde VVG aan te vragen. Had dit voorkomen kunnen worden?

De heer **Hoekstra**:

Echt verschrikkelijk voor de mensen daar; we hebben natuurlijk allemaal de beelden gezien.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat had Financiën kunnen doen om het te voorkomen?

De heer **Hoekstra**:

Goeie vraag. Misschien meteen meer geld ter beschikking stellen. Dit is gewoon een verkeerde inschatting geweest van ons als kabinet. Volstrekt begrijpelijk leidt het aan het einde van de dag ook weer tot grote irritatie en boosheid. Dat wordt dan overigens nog meer; wat ik ook heel goed begrijp. Het wordt in de context van corona geplaatst, waar er terecht heel onorthodox wordt gekeken naar het steunen van burgers en bedrijven. Dit was op geen enkele manier goed. Het wordt wel als de wiedeweerga hersteld. Er was één telefoontje voor nodig om te zeggen: dit kan niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat hadden de onderhandelaars in de voorbereiding van die VVG beter kunnen doen?

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij heeft men echt gewoon gekeken, in dialoog met de provincie, wat de verwachting was. Alleen ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus wat hadden ze dan beter kunnen doen?

De heer **Hoekstra**:

Nou ja, de inschatting is gewoon niet goed geweest. Dat is evident. Alleen al die rij ... Misschien had je toen je die rij zag ontstaan, al moeten zeggen: joh, dit gaat niet goed. Want als er zo veel meer behoefte aan bestaat, klopt de inschatting niet. Wat natuurlijk het fnuikende is, is dat dit ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar dan toch. U zegt: als die rij ontstaat, hadden we het al moeten doen; de inschattingen waren verkeerd. Wat is in de periode daarvoor dan bij de coalitieonderhandelingen op tafel geweest over dit soort dingen?

De heer **Hoekstra**:

Wij hebben ook weer tijdens die coalitieonderhandelingen -- de vorige keer was ik er niet bij, nu was ik er natuurlijk wel bij ... Dit is een dossier waar we zeer indringend over gesproken hebben. En we hebben ook welbewust gezegd: we gaan ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):
En met "dit" bedoeld u?

De heer **Hoekstra**:

Het hele dossier, alle onderdelen die hiermee te maken hebben. We hebben toen gezegd, ook degenen die misschien minder met het dossier te maken hadden -- een paar van de coalitieonderhandelaars hadden in het kabinet gezeten, maar een paar ook niet: we gaan heel bewust in gesprek, ook in Groningen spreken we af, we gaan het gesprek aan met mensen daarbuiten die daar behoefte aan hebben, we gaan ook heel nadrukkelijk het gesprek aan met alle vertegenwoordigers op het provinciehuis. Dat hebben we toen ook gedaan. Dit vanuit de brandende wens om niet de fouten van het verleden te herhalen, voor een deel natuurlijk gevoed door de frustratie die er speelde, in ieder geval bij mij maar ik denk bij ons allemaal, over dat er zo veel niet goed was gegaan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe verklaart u dan dat de inschattingen desondanks niet goed zijn?

De heer **Hoekstra**:

Daar heb ik geen goede verklaring voor. Dat is gewoon niet goed gegaan. Het wordt gelukkig vrij snel hersteld, maar een deel van de schade is dan natuurlijk al geleden: dit is de volgende loot aan de stam van het wantrouwen. En ook volslagen terecht; natuurlijk denkt men daar: ja, daar heb je ze weer; er is wéér iets wat misschien goed bedoeld is, maar wat in de uitvoering niet goed genoeg was. Dat leidt terecht tot onvrede en ook tot woede.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt dat er tijdens de coalitieonderhandelingen indringend is gesproken over het hele dossier. En: we wilden fouten voorkomen. In hoeverre zijn de inschatting en de uitwerking van deze VVG-regeling, dus de subsidie Verduurzaming en Verbetering Groningen, aan de orde geweest op die onderhandelingstafel? Want wij hebben verklaringen dat er echt al wel bij de formatiebesprekingen vanuit de provincie signalen zijn ingediend dat die inschatting niet goed was.

De heer **Hoekstra**:

Volgens mij zijn er verschillende stukken van het dossier langsgekomen. Er is echter nooit op die manier aan de hoofdtafel over gesproken, in de trant

van: ja maar, wacht even, er wordt vanuit Groningen aan de noodrem getrokken. Dat zou ik mij namelijk zeker herinnerd hebben. En ik kan mij ook niet anders voorstellen dan dat dit voor alle vier de partijleiders en alle vier de secondanten een signaal zou zijn geweest om te zeggen: dan moeten wij het dus anders doen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus het heeft de hoofdtafel niet bereikt?

De heer **Hoekstra**:

Zo expliciet als u het nu zegt, dus "er waren al signalen dat het evident niet goed genoeg was", daar zouden we zeker op zijn aangeslagen. Het laatste wat ik wil doen, is welk stukje dan ook goedpraten, maar een deel van de verklaring is wel dat er bij veel van dit soort exercities naar beste weten inschattingen worden gemaakt over wat een goede volgende stap zou kunnen zijn door mensen op alle ministeries die hun stinkende best doen. Het laatste wat de mensen op de ministeries en uiteraard ook de betrokken politici willen doen, is daarin opnieuw teleurstellen. Maar als je kijkt naar dit dossier en je ziet wat er met versterken is gebeurd, wat er met de kraan is gebeurd, wat er met dit laatste stukje is gebeurd, dan zie je dat het vaak niet goed genoeg lukt en dat er dus ook kennelijk veel onzekerheid is ten aanzien van die regelingen, die dus ook voortdurend worden aangepast. Dat is eigenlijk het patroon dat je voortdurend ziet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Bij wie is dan die onzekerheid?

De heer **Hoekstra**:

Wat zegt u?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Bij wie is dan die onzekerheid die u noemt?

De heer **Hoekstra**:

Dat geldt hier, maar dat geldt toch ook over dat hele stuk over schade en versterken en die bedragen die zo enorm fluctueren? We hadden het net over de afspraken met de regio: eerst 1,14 miljard en dan twee jaar later nog 1,51 miljard. Dat laat zien dat het ook het kabinet maar beperkt lukt om in één keer een min of meer goede inschatting te maken van waar er behoefte aan bestaat. Dat is echt anders dan hoe het gaat bij veel meer

typische aangelegenheden, waarbij je gewoon jaar op jaar plant hoeveel geld er nodig is voor een bepaalde regeling bij Onderwijs, of hoeveel politieagenten er nodig zijn, of noem maar een andere zijstap. Je ziet dat het het kabinet, met hulp van ambtenaren, die echt uitstekend werk doen, vaak niet goed genoeg lukt om dit soort inschattingen te maken. Helaas zie je dat dus ook bij dat stuk dat uit de formatie komt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat is daar de verklaring dan voor, dat het niet lukt?

De heer **Hoekstra**:

Wat ik u net zei; ik heb daar geen goede verklaring voor. Ik moet alleen constateren dat zeer tot mijn spijt -- en ik weet zeker dat ik dan voor alle betrokkenen spreek -- die regeling binnen 24 uur eigenlijk aan zijn succes ten onder gaat, wat begrijpelijkerwijze het wantrouwen voedt richting Den Haag en het kabinet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik ga er nog één vraag over stellen. Hoe kan het dat signalen uit de provincie zelf de hoofdtafel niet bereiken?

De heer **Hoekstra**:

Dat weet ik niet. Het enige wat ik kan zeggen, is dat als dat signaal daar zo pregnant als u dat net zei, zou zijn besproken, als daar gezegd zou zijn "het is echt de vraag of dit wel genoeg is", ik me niet kan voorstellen dat Rutte, Kaag en alle aanwezigen daar niet op zouden zijn aangeslagen. En overigens was ook de heer Remkes zeer doordrongen van het feit dat we hier niet alleen een ereschuld hadden en hebben, maar dat we dit in deze kabinetsperiode ook beter zouden moeten doen dan in voorgaande kabinetsperioden. Dat zou ik wel willen zeggen: ik heb nergens ook maar de indruk gehad dat er bij wie dan ook onwil zou zitten om dit op een goede manier vorm te geven.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder. Het huidige kabinet besloot om het volledige dossier met betrekking tot de gaswinning bij het ministerie van Economische Zaken onder te brengen. De verhuizing van de versterkingsaanpak, die naar Binnenlandse Zaken was gegaan, wordt dus na twee jaar weer teruggedraaid. Was u er in 2019 voorstander van om de versterking bij Binnenlandse Zaken onder te brengen?

De heer **Hoekstra**:

Ja, waarbij dat overigens wel een ... Ook dat is ... Daar kijken we naar een betere oplossing, zonder dat we de illusie hebben dat dat een soort panacee is. Maar wat dan duidelijk is, is dat EZK met bijna niks anders bezig is dan met dit dossier, dat EZK echt een typisch beleidsministerie is, dat Wiebes vol bezig is met alle onderdelen, maar dat desalniettemin de tractie, de voortgang op schade en versterken gewoon evident onvoldoende is. In de ministerraad komen er dan ook berekeningen, in de trant van: zo zijn we er nog decennia mee bezig. Die combinatie maakt dat ik op enig moment ook met Rutte en Ollongren bespreek: hoe kunnen we nou helpen; hoe kunnen we dit nou op een andere manier aanpakken?

Mevrouw **Tielen** (VVD):
In 2019?

De heer **Hoekstra**:

In juni-juli 2019. De gedachte is dan -- ik vind het nog steeds, ook terugkijkend, een plausibele gedachte -- dat BZK gaat over de provinciale en gemeentelijke overheden en daar dus goede ingangen heeft en bovendien ook Wonen en daarmee Bouwen in portefeuille heeft. Is het dan dus niet logisch dat dit ministerie veel nadrukkelijker daarbij wordt aangehaakt en daarin EZK en de provincie kan ondersteunen? Dat is de gedachte.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En wat was dan de reden bij de vorige coalitie-onderhandelingen om het weer terug te draaien?

De heer **Hoekstra**:

Eerlijk gezegd gebeuren dat soort dingen natuurlijk vaker in een formatie. Ik denk dat het wel geholpen heeft, maar het is niet de panacee gebleken. Je ziet pas aan het einde van de kabinetsperiode en ook de afgelopen maanden dat er meer voortgang is. Maar als ik heel eerlijk ben, is dat ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Waar komt het idee om het terug bij EZK te leggen eigenlijk vandaan?

De heer **Hoekstra**:

Dat weet ik eerlijk gezegd niet. Ik geloof niet dat een van de partijen het in haar programma had staan.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Was u er direct voorstander van?

De heer **Hoekstra**:
Ik heb me verlaten op ambtelijke adviezen. De hoop en de verwachting in 2018 was natuurlijk dat we meer snelheid zouden maken dan we uiteindelijk gemaakt hebben.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Ja. In het coalitieakkoord staat de volgende passage: "We steunen de gaswinning in de Noordzee en er komen verplichte vullingspercentages voor de gasvoorraden. Daarmee verkleinen we de afhankelijkheid van andere landen". Wat is de reden dat die passage in het coalitieakkoord staat?

De heer **Hoekstra**:
Omdat daar ook over gesproken is en omdat partijen daar ook verschillend over dachten. Het coalitieakkoord bevat naast allerlei voornemens natuurlijk ook vaak expliciteringen van onderwerpen die gevoelig zijn en waar een van de partijen of alle partijen zich verzekerd willen weten van de precieze afspraak.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
In hoeverre was er al eerder nagedacht over de vulling van gasbergingen bij het begin van de winter, om te zorgen dat die gegarandeerd waren?

De heer **Hoekstra**:
U bedoelt in het laatste kwartaal van 2021?

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Ja. In het coalitieakkoord staat daar een passage over, geëxpliciteerd wellicht. In hoeverre was daarvoor al nagedacht?

De heer **Hoekstra**:
Dat zal men bij EZK weten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Dat weet u niet?

De heer **Hoekstra**:
Nee, want in dat laatste kwartaal gaat mijn tijd voor een belangrijk deel zitten in de formatie. En daar waar ik aandacht besteed aan onderwerpen die

te maken hebben met mijn portefeuille als minister van Financiën, gaat het vooral over corona, regulering rijksbegrotingsaangelegenheden en Europese aangelegenheden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. En niet over de gasbergingen.

De heer **Hoekstra**:

Nee, want daar zit op dat moment ook niet een financiële discussie aan vast. Er is geen noodzaak of logica voor ambtenaren om te zeggen: ja maar Hoekstra, je moet hier nu wel kennis van nemen en er wat van vinden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U heeft er net al iets over gezegd, maar ik wil er toch even naar terug. De arbitrage over het gebruik van de gasopslag Norg is inmiddels afgerond en op 1 april 2022 meldt de staatssecretaris, de heer Vijlbrief, aan de Kamer dat de arbiters erop uitkomen dat Shell en Exxon een vergoeding krijgen van naar verwachting circa 7,5 miljard euro, afhankelijk van de gasprijzen. Uit de Miljoenennota 2023 blijkt dat dit bedrag is opgelopen tot 10 miljard. Wat is uw oordeel over die uitkomst?

De heer **Hoekstra**:

Het gaat natuurlijk over een ongelooflijk groot bedrag. Dat alleen al maakt het heel ongemakkelijk. Tegelijkertijd zie je in het verschil tussen die bedragen voor een deel ook gewoon de gasprijs. Niemand had natuurlijk kunnen voorzien... Laat ik voor mezelf spreken: ik had niet voorzien, maar ik denk dat ik voor de kabinetsleden spreek als ik zeg dat niemand had voorzien dat er zóiets zou gebeuren met de gasprijs. Dat kost nog weer miljarden extra. En dit type uitgaven ... Sowieso is ook dit geld dat de mensen in het land en de ondernemers met hard werken moeten verdienen; het gaat over heel veel geld

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Je ziet de hoge gasprijzen erin terug. Maar als je het refereert aan het eerdere mandaat, en misschien een beetje het opgerekte mandaat, is het verschil heel groot. In hoeverre had de arbitrage anders van opzet kunnen zijn om dit hoge bedrag te voorkomen?

De heer **Hoekstra**:

Nou, dat kun je je achteraf altijd afvragen. Maar ik vind niet dat je kan zeggen dat we vanuit EZK en Financiën in de val van te veel snelheid zijn getrapt of zo. Integendeel, eerlijk gezegd. Als je kijkt naar de positie van de arbiter, kun je achteraf zeggen dat het onderhandelingsmandaat waarmee wij begonnen, daar ver vanaf zat. De ander kant is dat je gewoon nooit weet waar iemand anders op settelt. Zoals dat bijvoorbeeld gold voor de zekerheidstellingen in dat Akkoord op Hoofdpijnen; dat hebben wij toen ingebracht en dat hebben Shell en Exxon uiteindelijk eigenlijk in één beweging aanvaard. Dus je weet niet altijd of je krijgt wat je vraagt of dat het mijlenver uit elkaar blijkt te liggen. Maar het gaat om heel veel geld. En eerlijk is eerlijk: als u mij in mijn hart kijkt, had ik dat geld graag aan andere dingen besteed.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het is nu drie kwart jaar geleden dat u minister van Financiën was. Hoe kijkt u terug op de afbouw van de gaswinning en de wijze waarop die van invloed is geweest op de rijksbegroting?

De heer **Hoekstra**:

Ik zei u eerder al: "tevredenheid" of iets wat in die richting komt, vind ik waar dan ook in dit dossier geen pas geven. Ik vind het wel, ook terugkijkend, zeer te prijzen wat Wiebes gedaan heeft. Die heeft het eigenlijk als enige gezien en die heeft de conclusie getrokken, terwijl veel mensen misschien, ook ik, het ongemak voelden -- en dat is niet makkelijk in de politiek, zeker niet als het regeerakkoord net droog is -- om een fundamenteel andere koers in te slaan. En wat een goede beslissing is geweest van het kabinet, is dat wij met elkaar hebben gezegd: "We gaan afbouwen. Dat is één. En twee: elke gelegenheid die we hebben om sneller te gaan dan het nieuwe basispad van 2018 zullen we ook aangrijpen, want we gaan zo snel mogelijk naar nul. Dat is de afspraak die we maken." Daar sta ik nog steeds voor de volle honderd procent achter. Ik vind het goed dat we dat gedaan hebben. Maar ik zou niet durven zeggen dat we daar nou tevreden over zijn, want daarvoor is er gewoon veel te veel misgegaan in het hele dossier.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik vroeg u om specifiek terug te kijken als minister van Financien op hoe die afbouw van de gaswinning invloed heeft gehad op de rijksbegroting. En hoe ...

De heer **Hoekstra**:
Nou, heel beperkt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
... u daarnaar kijkt als ex-minister van Financiën.

De heer **Hoekstra**:
Eigenlijk zie je dat dat maar heel beperkt een rol speelt, want het wordt eigenlijk meteen opgelost in de voorjaarsbesluitvorming van 2018. Dan is het daarmee politiek ook weg. Dat kan ook -- we hadden het er al eerder over -- vanwege die meevallers en de ramingsbijstellingen en vanwege de relatief geringe omvang. Ik denk eerlijk gezegd dat de kracht van het besluit misschien nog wel meer zit in dat we dan heel expliciet naar elkaar uitspreken, ook naar de collega's in het kabinet: "Wat er ook gebeurt, als we kunnen versnellen, door de stikstoffabriek of door wat voor ingreep dan ook, gaan we niet rekken. En we gaan ook niet vanwege financiële redenen op een gegeven ogenblik zeggen: doe nu toch maar wat langer open." De gedachte was dan: je bent er in 2030 helemaal vanaf, maar je kan al hele grote stappen nemen in, uit mijn hoofd, met name '22, '23, '24 en '25 en dan ga je zo naar beneden. Dat vind ik een verstandig besluit geweest.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
En hoe kijkt u terug op de verschillende onderhandelingen met Shell en Exxon?

De heer **Hoekstra**:
Wat ik net zei, het was onvermijdelijk, want we hebben ons daar verlaten op de arbiter. Maar het gaat over heel groot en publiek geld. Ik vind dat je altijd ... Je mag best forse investeringen doen als kabinet en je mag best heel veel geld uitgeven aan onderwerpen die belangrijk zijn. Dat doen we ook op allerlei momenten. Maar je hebt wel de taak om te kijken naar de maatschappelijke toegevoegde waarde daarvan; dus niet naar het rendement, niet naar de efficiency, maar wel naar wat dat betekent voor het land. En dan geef ik dat geld liever uit aan lastenverlichting, aan Groningen, aan een ander onderdeel van de rijksbegroting dan aan de oliemaatschappijen. Zo zit ik er wel in.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Maar heeft u in die onderhandelingen het idee gehad dat de

oliemaatschappijen zelf actief op zoek waren naar een oplossing voor die aardbevingsproblematiek?

De heer **Hoekstra**:

Wat goed is gegaan, en waar zij akkoord mee zijn gegaan, is dat eerste stuk in 2018, waar wij meer zekerheden hebben gekregen. Dat vond men dan wellicht vanuit ons, vanuit mij, wat onorthodox en wat stevig, maar goed, dat zij dan maar zo; dat neem ik verder voor kennisgeving aan. Je ziet dat over dat tweede stuk, het tussenstuk van Norg, Wouter Raab en anderen zeggen: ja, dat houdt een redelijk midden. Dit ook gegeven de lastige situatie waar de Staat in zat. En het laatste stuk: tja, als je om een arbiter vraagt, is het all in the game. Ik vind het alleen heel veel geld en daarmee vind ik het bijna per definitie ongemakkelijk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Heeft u als u terugkijkt als minister van Financiën iets voor de Groningers kunnen betekenen?

De heer **Hoekstra**:

Ik denk dat je moet zeggen: te weinig. Ik denk dat er geen Groninger is die denkt, van wie dan ook uit het kabinet: wat is dat allemaal soepel gelopen. Sterker nog, er was opluchting over de keuze voor de kraan, maar daarna was er op allerlei onderdelen, begrijpelijk, toch weer grote frustratie en zijn wij ook tekortgeschoten. Ik heb het eerder gezegd, maar ik wil het graag herhalen: wat ik zelf het grootste brevet van onvermogen vind van kabinetten, is die combinatie. Eerst heeft heel Nederland decennialang voor miljarden en miljarden ervan kunnen profiteren. Vervolgens kost het veel te veel tijd om te zien wat de Groningers allang zien, namelijk dat de schade enorm is en verschrikkelijke gevolgen heeft voor de mensen in het gebied. En het derde stuk is dan -- dat speelt met name in mijn kabinetsperiode -- dat wij als overheid gewoon niet adequaat in staat zijn om de, hoewel niet makkelijke maar toch relatief basale, opgave van schade en versterken in goede banen te leiden. Dat vind ik buitengewoon pijnlijk. Ik kan alleen spreken voor het kabinet waar ik deel van heb uitgemaakt, maar dan vind ik het hoogst ongelukkig en hebben we het gewoon niet goed gedaan.

De **voorzitter**:

We zijn als commissie uitgevraagd. Ik dank u voor uw medewerking.

De heer **Hoekstra**:

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Ik verzoek de griffier om u en uw steunverlener de heer Buijs naar buiten te geleiden.

De heer **Hoekstra**:

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Het volgende verhoor zal niet morgen- maar woensdagochtend plaatsvinden om 9.30 uur, met de directeur van de NAM op dit moment, de heer Atema.

Ik sluit de vergadering.

Sluiting 19.42 uur.